

Udenfor

**Et tværfagligt undervisningsmateriale om
frisind, frihed og tillid i en multikulturel og
mangfoldig skolegård**

Klassetrin: 6.-10. klasse

Samfundsfag, dansk, kristendom, historie

Demokratisk dannelse, fællesskaber, læringsmiljø,
trivsel, understøttende undervisning

www.udenfor.info

**UNDERVISNINGS
MINISTERIET**

Indhold

Lærervejledning

Velkommen til undervisningsmaterialet Udenfor	3
Fagligt fokus og læringsmål.....	4
Oversigt læringsmål.....	6
Lærerforberedelse: Filmens temaer	7
Lærerforberedelse: Tag temperaturen	8
Oversigt undervisningsaktiviteter.....	9
Eksempler på undervisningsforløb	10

Undervisningsaktiviteter

Filmen 'Lille terrorist'	11
Udforsk filmen.....	12
Kaspers dilemma på skuespil.....	15
Frisind - ifølge Danmarkskanonen.....	16
Tør du skifte holdning?	17
Mærkater	21
Forumteater om ufølsomme bemærkninger	25
Fotoudstilling om frisind.....	27
Frihed - ifølge Danmarkskanonen	30
Hvad er frihed og det modsatte af frihed?	31
Skibet er ladet med rettigheder.....	34
Rettigheder på (skue)spil.....	38
Klassens grundlov	41
Tillid - ifølge Danmarkskanonen	44
Tillid og mistillid fotosafari.....	45
Selvportræt og fællesportræt.....	49
Fake news og tillid på nettet	51
Fri adgang til information	54
Opvarmning til film- og medieproduktion: Speeddebat om værdier.....	57
Elev film- og medieproduktion	59
Litteratur og link	64

Velkommen til undervisningsmaterialet Udenfor

'Udenfor' er et tværfagligt undervisningsmateriale med fokus på demokratisk dannelse målrettet 6.-10. klassetrin, der bringer værdierne frisind, tillid og frihed fra Danmarkskanonen i spil. Fagene kan være dansk, samfundsfag, historie, kristendom, understøttende undervisning samt tværfaglige forløb.

Undervisningsmaterialet er gratis tilgængeligt på www.udenfor.info og består af:

- en lærervejledning
- en dilemmafilm 'Lille terrorist' (12 minutter)
- 20 undervisningsaktiviteter inkl. elevark

Filmen 'Lille terrorist' er udgangspunktet for undervisningsmaterialet, og undervisningsaktiviteterne dykker ned i filmens dilemmaer og bringer elevernes egne liv, erfaringer og holdninger i spil gennem temaerne frisind, frihed og tillid. Som afslutning på undervisningsforløbet lægges der op til, at eleverne arbejder med at lave deres egne film- og medieproduktioner om værdierne frisind, frihed og tillid.

Alle undervisningsaktiviteterne kan bruges enkeltvis ud fra, hvilke temaer du finder interessant og relevant for dine elever. I oversigten over undervisningsaktiviteter (side 9) kan du danne dig et overblik over undervisningsaktiviteterne i forhold til temaer, tidsforbrug og typen af aktiviteter. På side 10 finder du eksempler på undervisningsforløb.

I lærervejledningen kan du læse om de faglige overvejelser bag undervisningsmaterialet herunder læringsmål og læringsmiljø. Her finder du også to forberedelsesark (Lærerforberedelse: Filmens temaer og Lærerforberedelse: Tag temperaturen. Side 7-8), som du kan bruge til at danne dig et overblik over, hvilke temaer, du ønsker at have særligt fokus på i din klasse og undervisning.

God fornøjelse!

Om 'Udenfor - et tværfagligt undervisningsmateriale om frisind, frihed og tillid i en multikulturel og mangfoldig skolegård'

© Candofilm og Amondo 2019

Forfatter: Mette Wybrandt (Amondo). Bidragyder: Maria Løkke Rasmussen (LEARNIRIGHT).

Gengivelse af denne publikation eller dele heraf kan ske såfremt forfattere og kilde angives.

Undervisningsmaterialet er udviklet og afprøvet i foråret 2018-foråret 2019 i et samarbejde mellem Michael Schmidt-Olsen (Candofilm), Mette Wybrandt (Amondo) og skoler i Bornholms Regionskommune med økonomisk støtte fra Undervisningsministeriets udlodningsmidler.

Undervisningsmaterialet er gratis tilgængeligt på www.udenfor.info

Fagligt fokus og læringsmål

Demokratisk dannelse

Samfundsværdier og demokrati skal genopfindes af hver generation. Det er ikke noget, vi kan eller skal pådutte de næste generationer, men noget de skal tage til sig og selv gøre til deres. Vi har som voksengeneration et fælles ansvar for at give vores viden og erfaringer videre.

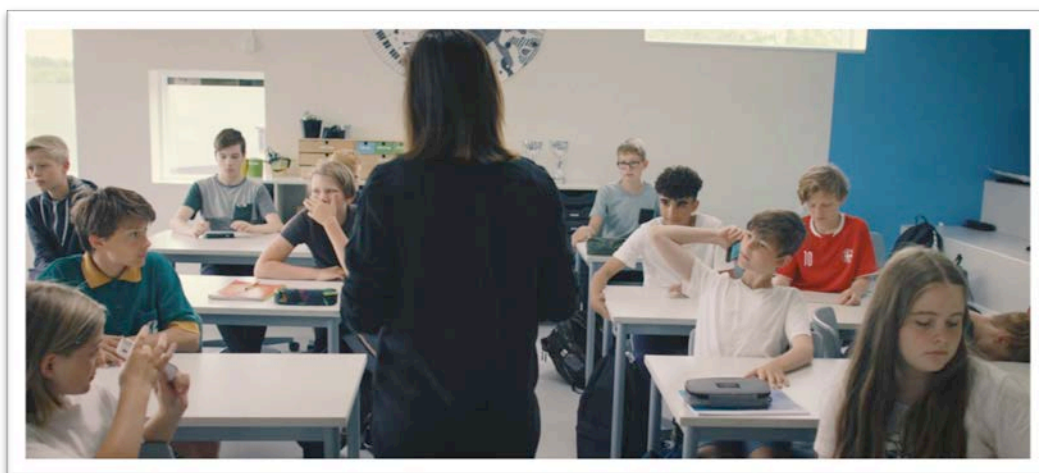
Folkeskolen har som et af sine grundlæggende formål at forberede eleverne til deltagelse i og medansvar for samfundet og folkestyret. Men arbejdet med den demokratiske dannelse består ikke kun af at formidle teoretisk viden om demokrati, menneskerettigheder og demokratiske institutioner. Den enkelte elev skal også forstå forudsætningerne for et frit og demokratisk samfund og mærke, hvad det vil

sige at være en del af et demokratisk fællesskab og kunne handle demokratisk. Eleverne skal forstå historien bag demokratiet, kunne forholde sig til og debattere demokratiske værdier som de fx er beskrevet i Danmarkskanonen og de universelle menneskerettigheder.

Undervisningsmaterialet 'Udenfor' sætter fokus på værdierne frisind, tillid og frihed fra Danmarkskanonen. Med afsæt i filmen 'Lille terrorist' aktualiseres begreber som tolerance, racisme, stereotyper og fordomme. Det giver mulighed for at arbejde med dilemmaer, tæt på elevernes egen hverdag i skolen og lokalsamfundet med en kobling til de universelle værdier om demokrati og menneskerettigheder.

Danmarkskanonen

Danmarkskanonen handler om de samfundsværdier, traditioner og bevægelser, vi er formet af og fælles om, og som er værd at tage med ind i fremtidens samfund. Indsamlingen til Danmarkskanonen blev sat i gang af fhv. kulturminister Bertel Haarder i juni 2016. Forslagene kom fra mange forskellige forslagsgivere – privatpersoner, skoleklasser, politikere, organisationer osv. Seks faglige kuratorer sorterede alle forslagene, som blev sat til afstemning og mundede ud i ti værdier. Læs mere på: www.danmarkskanon.dk

Læringsmål og læringsmiljø

Dette undervisningsmateriale sætter fokus på den demokratiske dannelse, gennem tre former for læringsmål:

- 1) eleverne får *viden* om demokrati og menneskerettigheder belyst gennem værdierne frisind, frihed og tillid,
- 2) eleverne tilegner sig *færdigheder og handlekompetencer* til at anvende, fremme og beskytte frisind, frihed og tillid,
- 3) samt *holdninger*, der understøtter eleverne i at anvende og fremme værdierne frisind, frihed og tillid.

For at sikre, at eleverne får viden, holdninger og handlekompetencer, så kræver det at den demokratiske dannelse er en del af læringsmiljøet og skolens hverdag. Det vil med andre ord sige, at for at lære værdier som frisind, frihed og tillid, så skal eleverne opleve frisind, frihed og tillid gennem et læringsmiljø og undervisningsformer, der er præget af tolerance, tillid, respekt, aktiv deltagelse og inkluderende undervisningsmetoder.

Hvis eleverne ikke forstår, hvordan rammerne for vores samfund skabes, eller ikke kan se sig selv som deltagere i den demokratiske proces og medskabere af samfundets værdier, er de heller ikke med til at vælge, hvor de ønsker at vores samfund skal bevæge sig hen. Den demokratiske dannelse sikrer ligeværdige fællesskaber og frie individer, der er klar til at tage ansvar for og deltage i samfundet.

Derfor lægger undervisningsaktiviteterne i dette materiale op til aktiv deltagelse og engagement med emner fra det virkelige liv. Eleverne arbejder med en bred variation i samarbejds- og udtryksformer – debat, teater, filmproduktion osv. – hvor læringen i højere grad sker gennem dialog og aktiv deltagelse end foran computeren.

Alt i alt bygger undervisningsaktiviteterne på en grundantagelse om, at demokratisk dannelse og respekt for menneskerettighederne læres mere effektivt ved at "gøre" end ved at "få at vide".

Fælles mål

Udover de tværfaglige læringsmål beskrevet på næste side understøtter undervisningsmaterialet også Fælles Mål for 6.-10. klasse inden for fagene:

- **Samfundsfag** (bl.a. målet vedr. Sociale og kulturelle forhold: Eleven kan tage stilling til og handle i forhold til sociale og kulturelle sammenhænge og problemstillinger)
- **Dansk** (bl.a. målet vedr. Kommunikation: Eleven kan deltage reflekteret i kommunikation i komplekse formelle og sociale situationer) *evt. også nævne obligatorisk område 'Krop og drama' m.fl.*
- **Kristendom** (bl.a. målet vedr. Livsfilosofi og etik: Eleven kan forholde sig til den religiøse dimensions indhold og betydning ud fra grundlæggende tilværelsesspørgsmål og etiske principper)

Skemaet på næste side viser en oversigt over læringsmålene for det samlede undervisningsmateriale i forhold til arbejdet med værdierne frisind, frihed og tillid.

Læringsmål

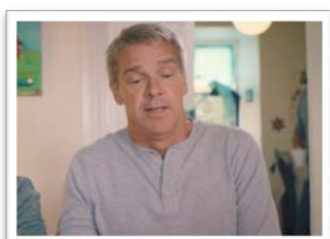
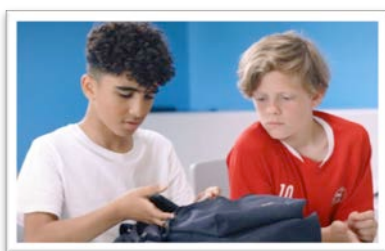
	Værdi- og holdningsmål	Færdighedsmål	Vidensmål
Frisind	Være fordomsfri Tolerance (religion, livsformer, seksuel orientering, etnisk baggrund) Empati og solidaritet Respekt for forskellighed Anerkende mangfoldighed og ligeværd	Empati, nysgerrighed og åbenhed Identificere og håndtere fordomme Give og modtage anerkendelse Lytte til andre og respektere andres synspunkter Formulere egne værdier/holdninger og argumentere for dem Arbejde positivt med konflikter og uenigheder	Den historiske baggrund for frisind i Danmark og relationen til fordomsfrihed og tolerance Lighed og ikke-diskrimination som en menneskeret Den historiske udvikling af demokrati og menneskerettigheder
Frihed	Anerkende frihed i tanke, tro og samvittighed Tage ansvar for egne handlinger og opbygge en fornemmelse af social ansvarlighed Respekt for fælles regler Tro på at man i fællesskab med andre kan gøre en forskel og påvirke regler og andre forhold	Analysere frihed og begrænsning af frihed i forskellige situationer Skelne mellem ønsker, behov og rettigheder Skelne mellem forskellige rettigheder (friheds, sociale, økonomiske, kulturelle) Identificere hvornår egen eller andres frihed og rettigheder overtrædes Analysere frihed, rettigheder og medansvar i forskellige situationer	Frihed som drivkraft for enevældens afslutning og etablering af demokrati Frihedsrettigheder i grundloven Frihedsrettighederne/ menneskerettighedernes historie Typer af frihedsrettigheder, og deres betydning, herunder ytringsfrihed, forsamlingsfrihed og religionsfrihed
Tillid	Fælles normer og værdier som fundament for tillid Føle at man tilhører et mangfoldigt fællesskab i klassen Tro på egen betydning for fællesskabet Troværdighed og tillid mellem medborgere Forventning om troværdige statslige institutioner og presse	Analysere grundlag for tillid og mistillid i forskellige situationer Identificere fælles normer og værdier i fællesskaber Samarbejdsevner og bidrage til forskellige fællesskaber Forholde sig kritisk til informationer og adskille fakta og meninger	Sammenhængen mellem social lighed og tillid i forskellige lande. Retten til information Offentlighedsloven i Danmark God regeringsførelse og antikorrupcion

Lærerforberedelse: Filmens temaer

1) Se først filmen 'Lille terrorist' på www.udenfor.info (12 min). Filmen er afsættet for undervisningsmaterialet, og sætter dilemmaer, temaer og værdier i spil gennem en konkret historie om Walid, der er nystartet på en mindre skole i en provinsby. Her bliver han mødt af fordomme, som han kæmper i mod, og han skubber til de skrøbelige magtbalancer i skolegården, som til sidst løber helt af sporet. Undervejs i filmen følger vi hovedpersonen Kaspers udvikling og hans mange dilemmaer i forhold til hans spirende venskab med Walid og hans konflikter med fætter Nicklas, der forsøger at modarbejde dette venskab med alle tænkelige og utænkelige midler.

2) Når I har set filmen, så kig på situationerne nedenfor og overvej individuelt eller sammen med dine kollegaer, hvilke temaer filmen giver anledning til at beskæftige sig med i jeres konkrete klasser og undervisning. Skriv tema-stikord ud for hvert billede.

Lærerforberedelse: Tag temperaturen

I hvor høj grad er du enig i nedenstående udsagn:

Frisind	
Mine elever kender begrebet frisinds historiske baggrund og relation til fordomsfrihed, tolerance, lighed og ikke-diskrimination	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 ←————→ slet ikke i høj grad
Mine elever og miljøet i klassen er præget af fordomsfrihed, tolerance, fællesskab, empati og respekt	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 ←————→ slet ikke i høj grad
Mine elever kan håndtere fordomme, arbejde konstruktivt med konflikter, formulere egne holdninger og respektere andres	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 ←————→ slet ikke i høj grad
Frihed	
Mine elever kender begrebet frihed og sammenhængen mellem frihed, demokrati, grundloven og menneskerettigheder	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 ←————→ slet ikke i høj grad
Mine elever og klassens miljø er præget af værdier som tanke- og trosfrihed, ansvar for egne handlinger og respekt for fælles regler	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 ←————→ slet ikke i høj grad
Mine elever kender frihedsrettighederne og deres sammenhæng med andre typer af rettigheder, og kan identificere rettigheder og medansvar i forskellige situationer	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 ←————→ slet ikke i høj grad
Tillid	
Mine elever kender begrebet tillid og sammenhængen mellem tillid og social lighed	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 ←————→ slet ikke i høj grad
Mine elever og klassemiljøet er præget af værdier som troværdighed, fælles normer og værdier	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 ←————→ slet ikke i høj grad
Mine elever er i stand til at analysere grundlag for tillid og mistillid i forskellige situationer og forholde sig kritisk til informationer og adskille fakta og meninger	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 ←————→ slet ikke i høj grad
Hvad vil jeg gerne have særligt fokus på i et undervisningsforløb om værdierne frisind, frihed og tillid?	

Oversigt undervisningsaktiviteter

Tema	Aktivitet	Varighed	Type	Side
Introduktion til filmen 'Lille terrorist', temaer og dilemmaer				
Intro	Filmen 'Lille terrorist'	15 min	Film	11
Intro	Udforsk filmen	45 min	Film, mundtlig, skriftlig	12
Intro	Kaspers dilemma på skuespil	60 min	Teater	15
Dyk ned i temaerne frisind, frihed og tillid				
Frisind	Tør du skifte holdning?	60 min	Bevægelse, mundtlig	17
Frisind	Mærkater	45 min	Bevægelse	21
Frisind	Forumteater om ufølsomme bemærkninger	60 min	Teater	25
Frisind	Fotoudstilling om frisind	120 min	Krea, skriftlig	27
Frihed	Hvad er frihed og det modsatte af frihed?	90 min	Mundtlig, skriftlig, bevægelse	31
Frihed	Skibet er ladet med	60 min	Mundtlig, taktil	34
Frihed	Rettigheder på (skue)spil	45 min	Teater	38
Frihed	Klassens grundlov	90+30 min	Mundtlig, skriftlig	41
Tillid	Tillid og mistillid fotosafari	+90 min	Bevægelse, krea	45
Tillid	Selvportræt og fællesportræt	60 min	Krea	49
Tillid	Fake news og tillid på nettet	45 min	Mundtlig	51
Tillid	Adgang til information	60-90 min	Krea, skriftlig	54
Afslutning: Lav jeres egne film- og medieproduktioner				
Film- og medieproduktion	Opvarmning til film- og medieproduktion: Speeddebat om værdier	60 min	Mundtlig	57
Film- og medieproduktion	Eleverne laver egne film- og medieproduktioner om frisind, frihed, tillid	1-10 timer	Krea, filmproduktion	59

Eksempler på undervisningsforløb

En dag

Tema	Varighed	Aktivitet	Aktivitetstype
Intro	1 lektion	<i>Præsenter forløbets faglige fokus og læringsmål</i>	Præsentation
		Se filmen 'Lille terrorist'	Film
		Udforsk filmen	Mundtlig, skriftlig
Frisind	1 lektion	Mærkater	Bevægelse
Frihed	1 lektion	Skibet er ladet med	Mundtlig, taktil
Tillid	1 lektion	Fake news og tillid på nettet	Mundtlig
Afslutning: Film- og medieproduktion	1 lektion	Speeddebat om værdier	Mundtlig
	1 lektion	Eleverne laver korte film om frisind, frihed, tillid	Krea, filmproduktion

Tre dage

Tema	Varighed	Aktivitet	Aktivitetstype
Intro	1 lektion	<i>Præsenter forløbets faglige fokus og læringsmål</i>	Præsentation
		Se filmen 'Lille terrorist'	Film
		Kaspers dilemma	Teater
Frisind	2 lektioner	Fotoudstilling om frisind	Krea, skriftligt
	1 lektion	Tør du skifte holdning?	Bevægelse, mundtlig
Frihed	2 lektioner	Hvad er frihed og det modsatte af frihed?	Mundtlig, taktil
	1 lektion	Skibet er ladet med	Mundtlig, taktil
Tillid	2 lektioner	Tillid og mistillid fotosafari	Bevægelse, krea
	1 lektion	Selvportræt og fællesportræt	Krea
	3 lektioner	Adgang til information	Krea, skriftlig
Afslutning: Film- og medieproduktion	1 lektion	Speeddebat om værdier	Mundtlig
	6 lektioner	Eleverne laver egne film- og medieproduktioner om frisind, frihed, tillid	Krea, filmproduktion

Filmen 'Lille terrorist'

Tema: Intro

Nøgleord: Introduktion til undervisningsforløb

Varighed: 15 min

Kort om aktiviteten: Eleverne bliver introduceret til det samlede undervisningsforløb og de overordnede tematikker og læringsmål. Eleverne ser filmen 'Lille terrorist', der er udgangspunktet for arbejdet med værdierne frisind, frihed og tillid.

Sådan gør du:

1. Introducér undervisningsforløbet

Fortæl eleverne om, det undervisningsforløb I skal i gang med, som tager sit afsæt i filmen 'Lille terrorist', og efterfølgende kobles til værdierne frisind, frihed og tillid i Danmarkskanonen. Præsenter de temaer og læringsmål, som du har valgt at fokusere på i forløbet. (Find inspiration i oversigten på side 6)

2. Se filmen 'Lille terrorist' i klassen på www.udenfor.info (12 min)

I filmen møder vi Walid, der er nystartet på en mindre skole i en provinsby. Her bliver han mødt af fordomme, som han kæmper i mod, og han skubber til de skrøbelige magtbalancer i skolegården, som til sidst løber helt af sporet. Undervejs i filmen følger vi hovedpersonen Kaspers udvikling og hans mange dilemmaer i forhold til hans spirende venskab med Walid og hans konflikter med fætter Nicklas, der forsøger at modarbejde dette venskab med alle tænkelige og utænkelige midler.

3. Lav aktiviteten 'Udforsk filmen' og/eller 'Kaspers dilemmaer'

Umiddelbart efter at eleverne har set filmen vil det være relevant at arbejde i dybden med filmens temaer og dilemmaer i de to følgende undervisningsaktiviteter 'Udforsk filmen' og 'Kaspers dilemmaer'. Her får eleverne mulighed for at analysere filmens dilemmaer og reflektere over, hvordan de selv ville have håndteret forskellige situationer, samt hvad der kunne komme til at ske efter filmens afslutning.

Tip: Før eleverne ser filmen kan I lave en brainstorm i klassen om, hvad eleverne tror filmen handler om, når de hører titlen 'Lille terrorist'. Når I har set filmen kan I tale om, hvorvidt elevernes forventninger til filmens handling passede, og tale om forskellige former for terrorisme nu og historisk.

Udforsk filmen

Tema: Intro

Nøgleord: Identificere dilemmaer i film

Varighed: 45 min

Læringsmål:

- Analysere dilemmaer i filmen og hovedpersonen Kaspers alternative handlemuligheder
- Analysere hvilke temaer, der er på spil i filmen
- Reflektere over og argumentere for, hvordan man selv ville have handlet i de forskellige dilemmafyldte situationer i filmen.

Kort om aktiviteten: Eleverne arbejder med deres umiddelbare reaktioner på filmen 'Lille terrorist' og identificerer og drøfter de forskellige dilemmaer, som hovedpersonen Kasper står i, og hvad de selv ville have gjort i de forskellige situationer.

Sådan gør du:

1. Introducér aktiviteten

Fortæl eleverne at de skal arbejde med at udforske handlingen, dilemmaerne og temaerne i filmen 'Lille terrorist'.

2. Uddel elevarket 'Udforsk filmen'

Eleverne drøfter parvis spørgsmålene og skriver stikord på arket (side 13).

Lav en fælles opsamling i klassen, hvor I hører nogle af de vigtigste pointer.

4. Uddel elevarket 'Kaspers dilemmaer'

Eleverne sidder sammen i mindre grupper og drøfter spørgsmålene på elevarket (side 14).

Hver elev skriver sine egne overvejelser og svar ned.

5. Afrunding og perspektivering i klassen

Tal sammen med hele klassen om spørgsmål som:

- Har I selv oplevet dilemmaer, der minder om dem Kasper stod i?
- Hvad gjorde du? Hvorfor?
- Hvordan træffer vi som mennesker beslutning om, hvad der er rigtigt og forkert at gøre? (Fx etik, retfærdighed osv.)

Forslag til skriftlig hjemmeopgave:

Eleverne skriver et essay om, hvad der sker efter filmens afslutning ud fra Kaspers perspektiv, og begrundet hvorfor han træffer de valg han gør.

Udviklet med inspiration fra undervisningsmaterialet I syv sind, Undervisningsministeriet, 2012

Elevark: Udforsk filmen

Tal sammen to og to om filmen 'Lille terrorist', og svar på spørgsmålene:

Var der noget I filmen, der undrede jer?

Var der noget I godt kunne lide?

Var der noget I ikke brød jer om?

Hvordan vil I karakterisere Kasper som person?

Hvorfor tror I at filmen hedder 'Lille terrorist'?

Hvad handler filmen om? Hvilke temaer er i spil?

Elevark: Kaspers dilemmaer

1) Tal sammen i gruppen om hvert billede og svar på spørgsmålene:

- Hvad sker der i situationen?
- Hvilket dilemma står Kasper i? Hvad tror I han tænker?

2) Overvej hver især: Hvad ville du have gjort i situationen, hvis du var Kasper? Hvorfor?

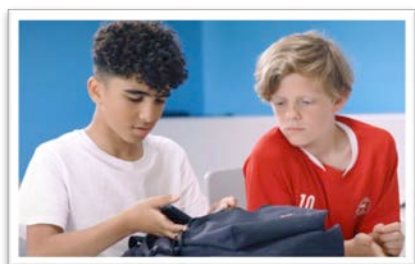
**Nicklas har stjålet
kemikalier**

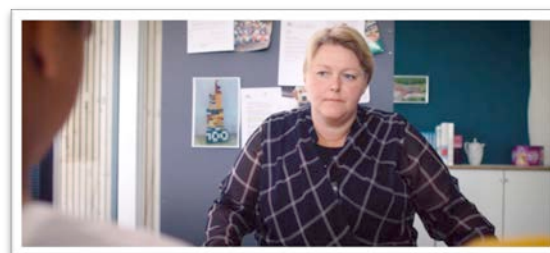
**Nicklas antænder
hjemmelavet bombe**

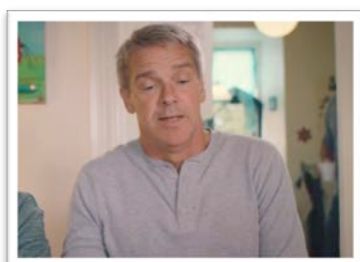
**Mobiltelefonerne dukker op i
Walids taske**

**På kontoret efter slåskampen
i skolegården**

**”Hvis vi havde været fremmedarbejdere, så
havde der været masser af arbejde at få”**

**Kasper finder
lighteren**

Kaspers dilemma på skuespil

Tema: Intro

Nøgleord: Dilemmaer, ansvar, holdninger

Varighed: 60 min

Læringsmål

- Analysere dilemmaer i filmen og hovedpersonen Kaspers alternative handlemuligheder
- Reflektere over og argumentere for, hvordan man selv ville have handlet i de forskellige dilemmafyldte situationer i filmen
- Reflektere over og argumentere for, hvad der sker efter filmens afslutning

Kort om aktiviteten

Eleverne skal i mindre grupper lave et skuespil om, hvad de tror der sker efter filmens afslutning. Efterfølgende drøfter klassen forskellige perspektiver i forhold til ansvar for egne handlinger.

Sådan gør du:

1. Introducér aktiviteten

Fortæl eleverne at de i grupper skal lave et skuespil om, hvad de tror der sker efter filmens afslutning, og at de efterfølgende skal kunne begrunde, hvorfor de valgte netop denne videre handling.

2. Eleverne forbereder og opfører skuespil

Eleverne inddeles i grupper med ca. 4-6 personer. De skal sammen forberede og opføre et skuespil, hvor de viser, hvad Kasper vælger at gøre efter filmen slutter.

Hver gruppe opfører deres skuespil for resten af klassen.

3. Evaluering og perspektivering

Tal med klassen om:

- Hvorfor valgte I, at det var netop det, der skulle ske efter filmen var slut?
- Hvilke overvejelser gjorde I jer?
- Hvilket ansvar har man for at reagere, når man står i en situation som Kasper, hvor han ved at det er Nicklas, der har startet ildebranden?
 - Hvornår har vi ret til ikke at gøre noget dvs. forholde sig passiv? Hvorfor/hvorfor ikke?
 - Hvornår har vi pligt til at sige eller gøre noget? Hvorfor/hvorfor ikke?

Frisind

- ifølge Danmarkskanonen

Det danske frisind bygger på en præmis om, at alle mennesker skal have ret til at bestemme over deres eget liv. At udvise frisind betyder at have en fordomsfri og tolerant indstilling og tankegang. Frisindet gælder andre, der ikke ligner en selv, eller som ikke deler ens egne holdninger og normer. Frisindet. Det er beslægtet med frihedsbegrebet og derved en del af demokratiets værdigrundlag.

Toleranceidealet opstod i kølvandet på 1600-tallets store religionskrige. Tolerancebegrebet blev knyttet til forholdet mellem konfessionelle (religiøse) flertal og mindretal og statens "tolerance" af mindretal. Det var dog først i 1800-tallet, at tolerance over for religiøse mindretal blev sikret ved lov. I Danmark skete det med Det Jødiske Frihedsbrev af 29. marts 1814. Senere blev begrebet udvidet til at omfatte holdningen til andre mindretal med en anderledes livsform, kulturel identitet, seksuel orientering eller etnisk baggrund end flertallet.

I Danmark er der en tradition for at hævde, at frisind ikke indebærer en forestilling om, at "alt er lige godt eller sandt". Denne tradition går tilbage til præsten og digteren N.F.S. Grundtvig. Med udtrykket "frihed for Loke såvel som for Thor" udtrykte han sin overbevisning om, at man skulle være åben og respektere andres synspunkter, selv om man ikke var enig med dem. Han var derfor med til at knæsatte pluralismen som en værdi i det danske samfund.

Frisind betyder, at man anerkender det andet menneskes ret til frit at tænke, tro og tale –

og til frit at vælge livsform. Men frisind betyder ikke, at man skal acceptere alle livsværdier og livsmønstre som lige gode. Frisind er ikke det samme som holdningsløshed. Frisind er, at den, der selv har en fast overbevisning, ikke blot kæmper for sin egen holdning, men også for andres ret til at have en anden opfattelse.

Den kulturradikale tradition fra Georg Brandes til Klaus Rifbjerg hyldede specielt et frisind og en frigjorthed i forhold til traditionelle moralbegreber og til krop og seksualitet, som har haft stor indflydelse, idet mange i Danmark i dag har et forholdsvis afslappet syn på nøgenhed.

Frisindet i Danmark har givet plads til en tolerant tilgang til seksualmoral og familieforhold, til anderledes kollektive livsformer som f.eks. Christiania og til fænomener som den frie pornografi. Det har også bidraget til den grundlæggende anerkendelse af tankefriheden og til at børn skal opdrages til frihed og selvstændighed.

Derfor er det vigtigt for fremtiden:

At borgerne udviser frisind over for hinanden, er nødvendigt i et samfund, som er præget af forskellige livsvilkår og livssyn. Befolkningssammensætningen i Danmark vil også i fremtiden være præget af forskelligartede kulturelle baggrunde og traditioner og af stærke indtryk og påvirkning fra verden omkring os. Det bliver derfor også fremover en særlig værdi at give plads til forskellige måder at tænke, tro og leve på uden at opgive sine egne normer, overbevisninger og værdier.

Tør du skifte holdning?

Tema: Frisind

Nøgleord: Tolerance, respekt, holdninger, argumentere

Varighed: 60 min

Læringsmål:

- At finde sin egen holdning og argumentere for den
- At turde sige sin mening og være uenige med andre
- At lære at lytte til andres synspunkter og udtrykke enighed og uenighed
- At reflektere over og analysere argumenter, og evt. skifte standpunkt på den baggrund
- At reflektere over, hvad der påvirker vores holdninger

Kort om aktiviteten: Frisind betyder, at man er tolerant over for andre måder at leve på og anerkender et andet menneskes ret til at tænke, tro og tale hvad de vil. Men frisind betyder ikke, at man skal acceptere alle livsværdier og livsmønstre som lige gode. Frisind er ikke det samme som holdningsløshed. Frisind er, at den, der selv har en fast overbevisning, ikke blot kæmper for sin egen holdning, men også for andres ret til at have en anden opfattelse. I aktiviteten skal eleverne finde deres egen holdning til et bestemt emne, diskutere med de andre og evt. skifte holdning.

Sådan gør du:

1. Lærerforberedelse: Vælg diskussionsemne

Læreren vælger et diskussionsemne, som er relevant at diskutere i klassen fx:

- Verden ville være et bedre sted at leve, hvis alle konflikter kunne fjernes
- EU burde lukke alle grænser for flygtninge
- Tildækningsforbuddet ('burkaforbuddet') burde blive fjernet

2. Introducér aktiviteten

Fortæl eleverne, at de skal arbejde med at formulere deres egne holdninger og lytte til andres holdninger og argumenter.

Tip: Du kan selv finde på andre kontroversielle spørgsmål, som klassen kan diskutere, og tilpasse det til din elevgruppe. Fx abort, genmanipulation, døds-kriterium, dødsstraf, isolationsfængsling, homoægteskaber.

3. Eleverne udfylder værdilinj

Alle elever udstyres med et papir, hvor de tegner en værdilinj, som nedenfor.

Læs udsagnet op for det diskussionsemne, du har valgt at klassen skal arbejde med.

Eleverne overvejer for sig selv et minut.

Helt enig	Neutral/usikker	uenig
+	o	÷

Herefter sætter de et kryds på værdilinen på det sted, som bedst udtrykker deres umiddelbare reaktion på udsagnet.

Det er vigtigt at fortælle, at eleverne på et hvilket som helst tidspunkt af aktiviteten må strege deres oprindelige position ud og erstatte den med en ny, hvis de skifter holdning. *Det skal betragtes som en kvalitet* at turde ændre opfattelse, hvis man får nye informationer eller nuancer på spørgsmålet.

4. Eleverne går rundt og diskuterer deres holdning

1. runde: Eleverne går rundt mellem hinanden og finder først en anden med samme holdning. De argumenterer hver især for deres holdning og diskuterer den i 2-3 minutter. (Læreren styrer tiden).

2. runde: I næste runde diskuteres med en person, der har en holdning, som afviger fra ens egen.

3. runde: Til sidst vender man tilbage til personen fra 1. runde og diskuterer, om man har ændret sin oprindelige holdning.

Tip: Du kan også vælge at tegne værdilinen på gulvet, hvor eleverne starter med at stille sig på en fælles værdilinie og som afslutning igen stiller sig på værdilinen og spørge, hvem der har skiftet plads og hvorfor.

5. Opsamling

Lav en opsamling med hele klassen, hvor I diskuterer såvel indholdet som processen:

- Skiftede du holdning?
- Hvilke faktorer havde indflydelse på holdningsskiftet (evt. på dit oprindelige standpunkt)?
- Hvilke faktorer gjorde det svært at lytte til andre eller skifte position?
- Hvad gjorde, at du havde tillid til personen og argumentet?

6. Eleverne udfylder elevarket: Hvad påvirker vores holdninger?

Uddel elevarket: Hvad påvirker vores holdninger? (side 20) til hver elev. Eleverne udfylder individuelt 'edderkoppespindet' om, hvad der påvirker deres holdninger.

Herefter drøfter eleverne parvis spørgsmålene om, hvad der påvirker filmens hovedperson Kasper, og hvilke fordele, ulemper og dilemmaer, der er ved de forskellige påvirkninger.

7. Afrunding og perspektivering

Tal med klassen om:

- Hvad skal der til for at man danner sin egen holdning og tør stå ved den? (fx viden og uddannelse for at kunne have sin egen mening, forholde sig kritisk overfor medier, kilder, rygter)
- Hvilken rolle spiller staten/lovgivningen?
- Har vi ret til at have alle holdninger? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Har vi ret til at ytre alle vores holdninger? Hvorfor/hvorfor ikke? (tal fx om begrænsninger ift. racismeparagraffen. Se faktaboksen nedenfor)

Aktiviteten er udviklet med inspiration fra MedborgerVærktøjskassen, Rasmussen & Wybrandt, 2011

Fakta om racismeparagraffen

Danmark har tiltrådt langt de fleste af FN's konventioner. Det betyder, at staten har forpligtet sig til at sørge for, at den danske lovgivning beskytter borgernes rettigheder. I Danmark har vi således en række love, der beskytter mod diskrimination både inden for og uden for arbejdsmarkedet.

Derudover har vi et forbud mod racisme og hadefuld tale i den danske straffelov i den såkaldte racismeparagraf. Det betyder, at det er muligt at straffe folk med bøde eller fængsel, hvis de agerer racistisk eller ytrer sig nedsættende eller hånlige om andre menneskers køn, religiøse overbevisning, seksuelle orientering, handicap eller lignende.

Således lyder § 266b i straffeloven: *"Den, der offentligt eller med forsæt til udbredelse i en videre kreds fremsætter udtalelse eller anden meddelelse, ved hvilken en gruppe af personer trues, forhånes eller nedværdiges på grund af sin race, hudfarve, nationale eller etniske oprindelse, tro eller seksuelle orientering, straffes med bøde eller fængsel indtil 2 år."*

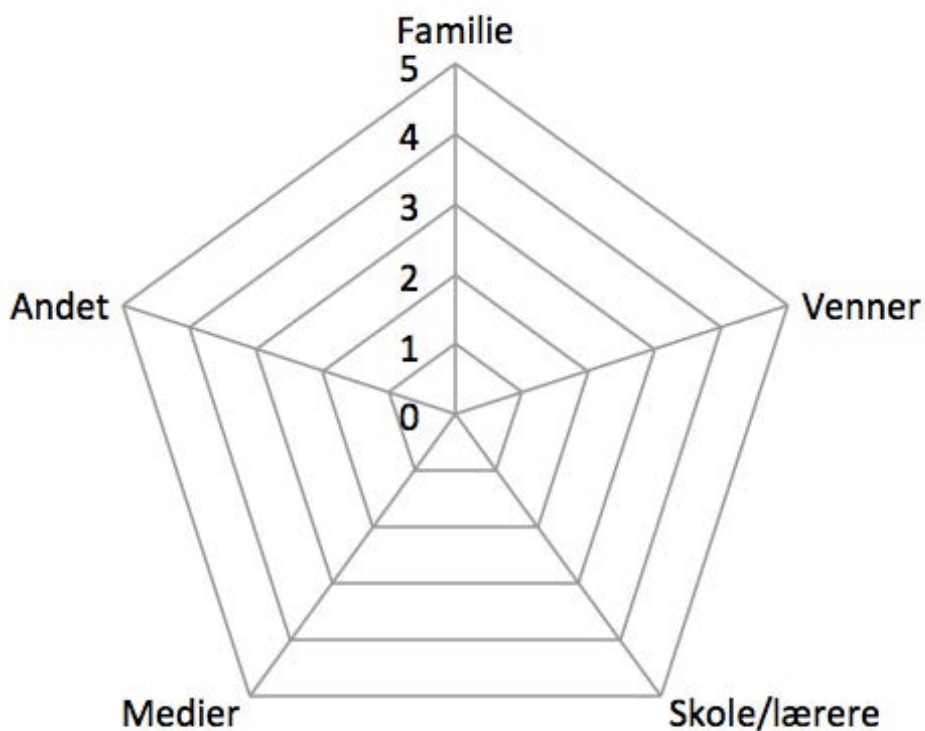
Politikerne diskuterer ofte om racismeparagraffen bør afskaffes, da nogle synes den begrænser ytringsfriheden. Lad fx eleverne diskutere hvad der taler for, og hvad der taler imod at have et forbud mod racisme, som den er formuleret i straffelovens §266 b.

Faktaboksen er udviklet med inspiration fra Sæt børns rettigheder på skoleskemaet, Rasmussen, 2014 og FAQ om diskrimination, Institut for Menneskerettigheder: www.menneskeret.dk/viden/laeringsportale/n/faq-elever/diskrimination

Elevark: Hvad påvirker vores holdninger?

Udfyld edderkoppespindet individuelt: Hvad påvirker dine holdninger og hvor meget? (0 er slet ikke, 5 er meget).

Tal sammen to og to om hovedpersonerne i filmen:

Hvad tror I påvirker Kaspers holdninger?

Hvad tror I påvirker Nicklas holdninger?

Hvilke dilemmaer er der ved at lade sig påvirke af de forskellige faktorer?

Mærkater

Tema: Frisind

Nøgleord: Fordomme, stereotyper

Varighed: 45 min

Læringsmål:

- At undersøge forholdet mellem hvad der forventes af os, og hvordan vi opfører os (derefter)
- At forstå at, og hvordan, vores opførsel påvirker andre
- At diskutere hvilke konsekvenser det har at skabe stereotyper omkring folk

Kort om aktiviteten: Frisind handler om tolerance og at blive tolereret, og det handler om at være åben og nysgerrig, hvis vi vil undgå at skabe stereotyper omkring hinanden. I aktiviteten får hver elev en mærkat på sig som kun de andre kan se. Sammen skal de løse en opgave og behandle hinanden som, mærkaten indikerer.

Sådan gør du:

1. Forbered aktiviteten

Læreren udvælger forskellige karakteristika som eleverne kan relatere til og reagere efter, fx uansvarlig, sjov, dum, klog, klodset, populær, cool, stille. Skriv hvert karakteristika på et klistermærke/mærkat (et pr. elev).

Find på en opgave eleverne skal løse i samarbejde i løbet af timen (fx oprydning af klasselokalet eller en bevægelsesaktivitet udenfor).

Tip: Vær forsigtig når du tildeler karaktertræk. Hvis der fx er en elev, der kan karakteriseres som doven, så lad vær med at give vedkommende den mærkat. Formålet med øvelsen er ikke at give eleverne anledning til at lufte deres personlige meninger om hinanden, det kan tværtimod være ødelæggende og bør undgås.

2. Introducér aktiviteten

Fortæl eleverne, at I skal arbejde med stereotyper – forenklet/klichépræget

forestilling om nogen - og giv eksempler på, hvad det kan være fx når man siger 'alle grønlændere er alkoholikere', 'jøder har sans for penge' eller når Nicklas i filmen 'Lille terrorist' siger: 'I er alle sammen terrorister, der hvor du kommer fra'.

Forklar eleverne, at de skal behandle hinanden ud fra det karaktertræk, der står på deres mærkat. Hvis der fx står 'doven' på en, skal de andre behandle vedkommende som om han/hun altid er doven. De må dog ikke bruge selve ordet - det skal være hemmeligt gennem hele aktiviteten.

3. Lav aktiviteten – eleverne løser en opgave sammen

Sæt en mærkat på hver elevs pande eller ryg. De må ikke selv vide, hvad der står på den.

Eleverne skal nu bruge energien på at udføre opgaven, som du stiller, og på at behandle hinanden ud fra de stereotyper, der står på mærkaterne.

Til sidst skal eleverne forsøge at gætte, hvad der stod på deres mærkat, men det er ikke hovedformålet med aktiviteten.

4. Evaluering og perspektivering

Denne del er meget vigtig, så afsæt god tid til at alle elever kan komme til orde. Start med at spørge eleverne om de kan gætte deres mærkat, hvorefter I kan gå videre til andre spørgsmål, som:

- Hvad følte I under aktiviteten?
- Var det svært at behandle folk ud fra mærkaten?
- Var der nogen som begyndte at leve op til deres mærkat? Fx holdt eleven med mærkaten 'doven' op med at hjælpe og trak sig tilbage?
- Hvilke slags mærkater sætter vi på folk i det virkelige liv? Hvordan mon det påvirker dem, og hvordan påvirker det den måde vi behandler dem på?
- I det virkelige liv, hvem er det så, der får de mærkater på, som vi brugte i aktiviteten?
- Er de gyldige (begrundede og retfærdige)?
- Hvilke mærkater blev der sat på de forskellige personer i filmen 'Lille terrorist'? Er de gyldige (begrundede og retfærdige)?
- Hvordan fungerer titlen på filmen 'Lille terrorist', som en mærkat?

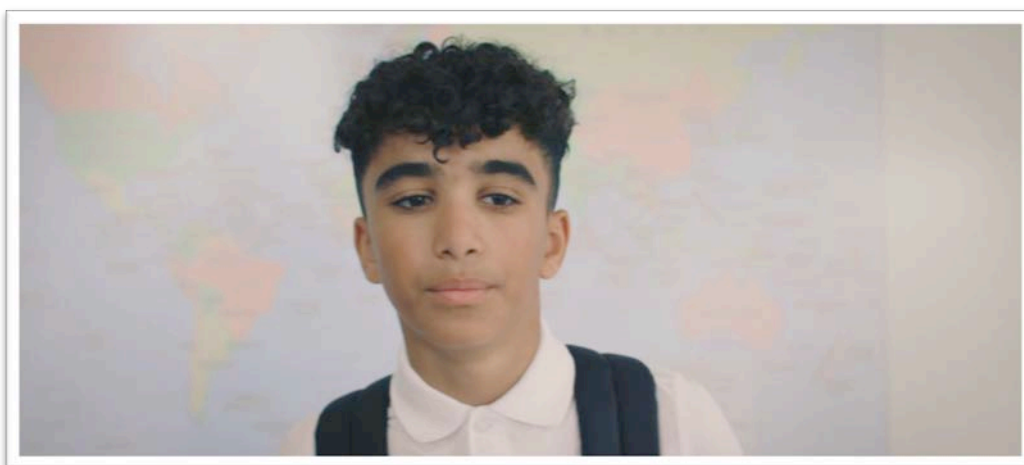
Tal om, hvor fordomme og stereotyper kommer fra:

- Er det noget, vi ved? Er det noget, vi har hørt?
- Hvilke fordomme har I selv?
- Hvad tænker I, når I ser forskellige slags mennesker eller hører bestemte slags nyheder? Hvad udløser det af reaktioner hos jer selv?
- Overvej, hvordan mødet med andre mennesker påvirkes af det, I selv tager for givet og umiddelbart tror og tænker om dem, før I kender dem.

Forslag til skriftlig hjemmeopgave: Skriv et læserbrev

Brug elevarket: 'Skriftlig hjemmeopgave – Skriv et læserbrev om stereotyper' (side 24)

Aktiviteten er udviklet med inspiration fra MedborgerVærktøjskassen, Rasmussen & Wybrandt, 2011 og All different - All Equal, European Youth Centre, 1995

Retten til ikke at blive diskrimineret

I 1948 vedtog FN's Generalforsamling FN's Verdenserklæring om Menneskerettigheder. Centralt i Verdenserklæringen, står der, at alle mennesker har ret til et liv uden diskrimination. I artikel 1 står der *"Alle mennesker er født frie og lige i værdighed og rettigheder"*, og artikel 2 fortsætter *"Enhver har krav på alle de rettigheder og friheder, som nævnes i denne erklæring, uden forskelsbehandling af nogen art, f.eks. på grund af race, farve, køn, sprog, religion, politisk eller anden anskuelse, national eller social oprindelse, formueforhold, fødsel eller anden samfundsmæssig stilling."*

Verdenserklæringen blev vedtaget i kølvandet på første og anden verdenskrig, hvor verdens lande havde begået voldsomme overgreb mod hinandens og egne befolkninger herunder ikke mindst mod jøder. Derfor oprettede 51 lande i 1945 De Forenede Nationer (FN). Målet for FN er at sikre varig fred mellem staterne og at sikre individets basale menneskerettigheder og

beskytte det mod overgreb. I dag er der 193 medlemsstater i FN, som er alle nationer i verden, på nær Vatikanet, Taiwan og Kosovo. Retten til ikke-diskrimination går igen i de fleste af FN's konventioner, som er senere juridiske bindende dokumenter som staterne har tiltrådt.

Diskriminationsgrundene afspejler den tid de er vedtaget i. Prøv fx at lade dine elever se om der er nogle årsager til diskrimination, som de synes mangler i Verdenserklæringen fra 1948? (handicap, seksuel orientering, etnicitet, andre? Bemærk dog at formuleringen "anden samfundsmæssig stilling" kan omfatte andre grunde til diskrimination.)

*Faktaboksen er udviklet med inspiration fra Sæt børns rettigheder på skoleskemaet, Rasmussen, 2014 og FAQ om diskrimination, Institut for Menneskerettigheder:
www.menneskeret.dk/viden/laeringsportale/n/faq-elever/diskrimination*

Elevark: Skriftlig hjemmeopgave

Skriv et læserbrev om stereotyper

1. Brainstorm

Lav en brainstorm på alle de stereotyper, du kan komme i tanke om. Både dem, du selv har om andre, og dem du hører om:

2. Skriv et læserbrev

Læserbrevet skal være til din lokale avis og handle om følgende: En oplevelse, hvor du har været udsat for andres stereotype eller fordomsfulde opfattelser af dig og/eller din familie.

- Fortæl, hvad der skete
- Beskriv, hvad den stereotype opfattelse gik ud på
- Beskriv, hvad du følte
- Fortæl, hvordan du har det med den oplevelse nu
- Slut eventuelt af med, hvad du mener om fordomme og stereotyper

Hvis du aldrig har oplevet at være udsat for andre menneskers fastlåste forestillinger om dig og/eller din familie, så fortæl i stedet om en, du kender, eller om en fra en roman eller film, som har haft den slags oplevelser. Fortæl, som om det handlede om dig selv.

Forumteater om ufølsomme bemærkninger

Tema: Frisind

Nøgleord: Kontroversielle emner, ufølsomme bemærkninger, tolerance

Varighed: 60 min

Læringsmål:

- Håndtere ufølsomme bemærkninger konstruktivt og effektivt
- Analysere hvordan klasseregler og værdier kan understøtte et velfungerende læringsmiljø til håndtering af ufølsomme bemærkninger

Kort om aktiviteten: At udvise frisind betyder at have en fordomsfri og tolerant indstilling og tankegang. Frisindet gælder andre, der ikke ligner en selv, eller som ikke deler ens egne holdninger og normer. I aktiviteten skal eleverne gennem et forumteater sætte sig i en lærers sted og overveje, hvordan de ville håndtere ufølsomme bemærkninger mellem eleverne.

Sådan gør du:

1. Lærerforberedelse: Find eksempler

Find på to eller tre eksempler på den type ufølsomme bemærkninger, som elever kan finde på at komme med i forbindelse med kontroversielle emner, både i og uden for klassen fx "Perkere er alle sammen ens". Hent inspiration i boksen.

2. Introducér aktiviteten

Introducér de problemer, der kan være med elevers ufølsomme bemærkninger brug fx eksempler fra filmen 'Lille terrorist'. Du kan også opfordre eleverne til selv at komme med eksempler.

Tal kort om vanskelighederne ved at reagere på denne type bemærkninger, og risikoen ved ikke at reagere eller reagere på en uheldig måde.

Eksempler på ufølsomme kommentarer eller spørgsmål:

"Jeg hader udlændinge – der er alt for mange af dem, og de tager vores arbejde."

"Hvad er der galt med at være racist? Min far siger, at han er racist."

"Det hjælper ikke at spørge de fede unger om at spise sundt."

"Det er vores menneskeret ikke at sige vores mening, hvis vi ikke vil."

"Er du bøsse? Det må du næsten være, du snakker altid om dem."

"Du tager aldrig stilling, når vi diskuterer noget. Har du ikke nogen mening om noget?"

"Det er da ok at være sexistisk – se bare på, hvad der findes i medierne og på internettet."

"Skolelederen snakker om demokrati på skolen, men han bruger det meste af sin tid på at opføre sig som en tyrant, og lærerne gør ikke noget ved det."

3. Forumteater

Vælg tre frivillige, som skal spille lærere. Deres rolle bliver at reagere på ufølsomme bemærkninger fra eleverne. Bed dem gå uden for lokalet og blive udenfor, indtil du kalder dem ind.

Resten af deltagerne bliver i lokalet og spiller rollen som elever.

Eleverne i lokalet vælger nogle eksempler på den type ufølsomme bemærkninger, som lærere kan blive mødt med – enten som påstande eller spørgsmål.

Den første ”lærer” kaldes ind i lokalet og reagerer på et af eksemplerne/en af ”elevernes” påstande/spørgsmål.

De andre to ”lærere” kaldes ind en ad gangen, og de reagerer hver især på samme påstand/spørgsmål.

”Eleverne” sammenligner de tre reaktioner og drøfter, hvilken, de synes, er bedst. Bagefter kan de komme med deres eget forslag, hvis de synes, de har et bedre.

Gentag processen flere gange med forskellige påstande/spørgsmål.

4. Evaluering og perspektivering

Tal med klassen om:

- Hvilke reaktioner synes I var de bedste?
- Hvordan håndterede lærere, forældre og elever i filmen 'Lille terrorist' ufølsomme bemærkninger?
- Har I selv forslag til, hvordan man kan håndtere ufølsomme bemærkninger?
- Synes I at en skole eller klasse skal have regler for det? Hvilke regler skulle det så være?
- Hvilke dilemmaer kan der være, hvis vi sætter regler op for, hvad man må sige til andre?
- Er det at være frisindet og tolerant, når vi accepterer alle udtalelser eller er det omvendt at være frisindet, at beskytte nogen mod fx racisme eller intolerance?

Aktiviteten er udviklet med inspiration fra Kontroversielle emner i skolen, Nordisk Råd og Undervisningsministeriet, 2017

Fotoudstilling om frisind

Tema: Frisind

Nøgleord: Frisind historisk

Varighed: 120 min

Læringsmål:

- At få kendskab til, hvordan begrebet frisind har udviklet sig historisk i Danmark
- At koble begrebet frisind til tolerance i forhold til religion, livsformer, seksuel orientering og etnisk baggrund
- At analysere forskellig tiders opfattelser af frisind

Kort om aktiviteten: Det danske frisind har gennemgået en lang historisk udvikling helt tilbage fra religionskrigene i 1600-tallet og frem til nutidens tolerante tilgang til seksualmoral og familieforhold. Men hvad betyder det for det danske frisind, når vi begynder at vedtage love om tildækningsforbud (den såkaldte burkalov)? I aktiviteten skal eleverne arbejde med at lave en fotoudstilling om det danske frisind gennem tiden og indtil i dag, og formulere deres egne holdninger til frisind.

Sådan gør du:

1. Introducér aktiviteten

Fortæl eleverne om frisindets historiske udvikling, læs fx artiklen 'Hvor er det danske frisind?' (www.b.dk/personlig-udvikling/hvor-er-det-danske-frisind) sammen med klassen. Tal med klassen om, hvordan der kan være forskel på hvad frisind betyder, når man er sammen med mennesker i det offentlige rum og hjemme fx i forhold til påklædning.

2. Eleverne laver fotocollage

Inddel eleverne i grupper med 3-5 prs.

Eleverne finder fotos, der repræsenterer frisind på forskellige tidspunkter i Danmarkshistorien.

Eleverne laver en collage med en tidslinje, der også viser forskelle på, hvad der er frisind/acceptabelt i hhv. det offentlige rum og i ens private hjem.

Fotocollage

3. Præsentation af fotocollager

Grupperne præsenterer deres fotocollager for klassen.

4. Evaluering og perspektivering

Tal med eleverne om:

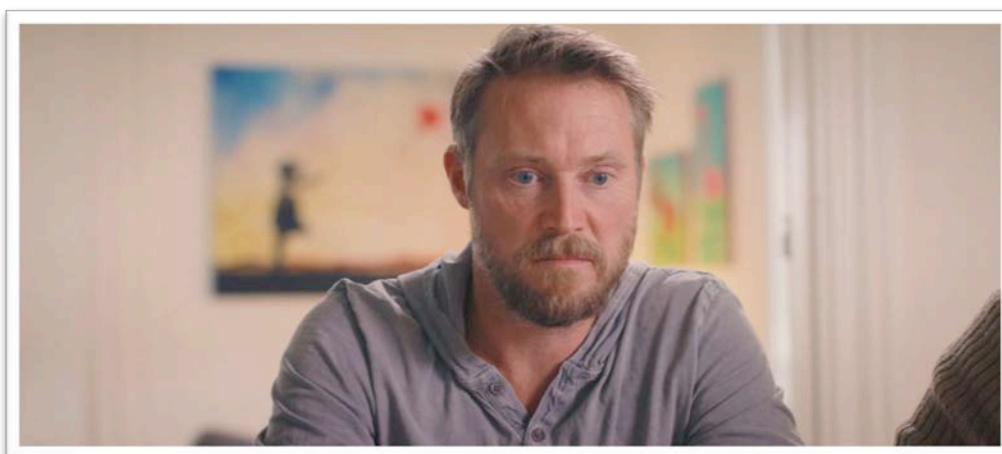
- Hvordan var det at lave collagen? Var der noget der undrede jer, eller noget der var særligt interessant?
- Hvordan er vores frisind i Danmark i dag i forhold til tidligere?
- Hvordan tror I vores frisind udvikler sig i de næste 10 år?
- Kender I til hvordan frisind opfattes i andre lande? Hvordan er det i forhold til Danmark?
- Hvor vigtigt er frisind for jer?
- Er der grænser for frisind? Fx ift. påklædning eller ytringsfrihed?

Perspektivér til dilemmaer omkring frisind i forhold til aktuelle sager:

Frisind handler både om at udleve sig selv, men også om at respektere andres behov, det vil sige både muligheder og

begrænsninger. Derfor kan der opstå dilemmaer, når man skal finde balancen mellem disse afhængig af tid, sted og kontekst:

- Er det ok at være nøgen på en dansk strand, men ikke i et andet land, hvor folk gør det anderledes?
- Jeg har ret til at være tatoveret i hovedet, men det er ikke sikkert at jeg kan få et job.
- Jeg må godt spise mine egne frikadeller, men jeg behøver ikke tvinge dig til det.
- Jeg må godt gå med hovedtørklæde, men jeg behøver ikke tvinge dig til det.
- Den fransk-algeriske forretningsmand Rachid Nekkaz har sagt, at han vil betale bøderne for danske kvinder, som får bøder for at gå med burka. Men hvad hvis kvinderne, som han betaler bøder for ikke er ligeså frisindede, som han selv er?
- Hvor frisindet er man, hvis man accepterer og beskytter andre, der ikke er frisindede?
- Hvis frisind ikke betyder at alting er lige godt, som Grundtvig hævdede, hvordan afgør vi så, hvad der er bedre end andet?

Fakta om frisind i grundloven og menneskerettighederne

Frisind betyder, at man er tolerant overfor andre måder at leve på og anerkender et andet menneskes ret til frit at tænke, tro og tale hvad de vil. Denne værdi er sikret som en ret i Danmarks grundlov, som bl.a. sikrer religionsfrihed (art. 67-70) og ytrings-, trykke- og forsamlingsfrihed (art. 77-79).

Den første danske grundlov blev vedtaget i 1849 i kølvandet på oplysningstidens internationale strømninger for borgerlige rettigheder, den amerikanske uafhængighedserklæring fra 1776 og den franske menneskerettighedserklæring fra 1789. Danmarks første grundlov fra 1848 sikrede Danmarks borgerne, der før var blevet regeret enevældigt af kongen, beskyttelse og politisk indflydelse. Dog var det oprindeligt ikke muligt at stille op til valg eller stemme for dem man senere har kaldt de 7 F'er: Fruentimmere, Folkehold, Fattige, Fallenter, Fjolser, Forbrydere og Fremmede.

På verdensplan blev værdierne om tolerance og frihedsrettigheder omfattet af Folkeforbundets arbejde fra 1919-1946, der som forløberen for FN, arbejdede ikke bare for fred og sikkerhed, i tiden efter første verdenskrig, men også for sociale og humanitære spørgsmål, herunder beskyttelsen af indfødte befolkninger og minoriteter.

Efter anden verdenskrig vedtog FN Verdenserklæringen om menneskerettigheder fra 1948, der udover frihedsrettighederne også tydeligt beskriver alle menneskers ret til ikke at blive diskrimineret (art. 2). Disse rettigheder går igen i alle FN's ni kernekonventioner, herunder i FN's Børnekonvention fra 1989 om børns særlige menneskerettigheder.

Faktaboksen er skrevet med inspiration fra Sæt børns rettigheder på skoleskemaet, Rasmussen, 2014 og www.danmarkshistorien.dk

Frihed

I følge Danmarkskanonen

Frihed er den grundlæggende værdi for det danske demokrati. I den vestlige tradition hænger folkets frihed sammen med den enkelte borgers frihed, fordi folkelig selvbestemmelse anses for at være en forudsætning for, at den enkelte kan udfolde og udtrykke sig frit og leve et lykkeligt liv. Den demokratiske frihed er dog ikke ubegrænset. Man har frihed under ansvar for sine handlinger.

Der er en gammel europæisk tradition for at hævde, at skandinaverne i middelalderen var mere frie end andre europæere. Selve ideen om, at borgerne har ret til frihed, stammer dog fra en langt senere periode, nemlig fra oplysningstiden.

Siden den britiske filosof John Stuart Mill i 1800-tallet formulerede den vestlige verdens grundlæggende ideer om frihed, har der været udbredt enighed om, at der er tre områder, hvor borgerne bør nyde fuld frihed. For det første i spørgsmål, der angår vores personlige bevidsthed, dvs. at der bør være tanke-, tros- og samvittighedsfrihed. For det andet i spørgsmål vedrørende vores personlige smag og interesser. Og for det tredje må vi som borgere have frihed til at organisere os for at fremme vores interesser, så længe det sker på frivillig basis og ikke er til skade for andre. Forsamlingsfriheden gælder f.eks. politiske partier, interesseorganisationer, foreninger og religiøse samfund.

Blandt de uomgængelige frihedsrettigheder er ytringsfriheden, dvs. vores ret til at udtrykke os offentligt uden at blive censureret. Princippet om ytringsfriheden opstod i Danmark allerede i midten af 1700-tallet men

blev først grundlovssikret i 1849. Loven sætter dog grænser for, hvad man kan tillade sig at sige eller skrive offentligt. Hvis man f.eks. fornærmer et andet menneske groft offentligt, kan man risikere at blive stævnet i en injuriersag. Og hvis man skriver noget, der truer andre menneskers eller landets sikkerhed, kan man blive tiltalt ved domstolene og idømt en straf.

Frihed er blandt andet formuleret sådan i forslagene til Danmarkskanonen:

‘Ytringsfriheden – fordi den er grundlaget for et velfungerende samfund og for, at der er plads til de mange forskellige mennesker, der bor i Danmark.’

‘I Danmark har vi frihed og mulighed til at være den, vi har lyst til at være; tænke, som vi vil; ytre os, som vi vil; klæde os, som vi vil; og have de værdier, som vi vil. Derfor er det ikke en ulempe, at vi er et multikulturelt samfund, hvor der er plads til alle.’

Derfor er den vigtig for fremtiden:

Den enkeltes frihed er en fundamental værdi i et liberalt demokrati som det danske. Derfor har staten en forpligtelse til at beskytte de såkaldte frihedsrettigheder, bl.a. ytringsfrihed og religionsfrihed (jf. retsstaten). For at sikre, at friheden udfolder sig til samfundets gavn og ikke skader andre, har staten dog ret til at begrænse den. Landets borgerere nyder friheden under ansvar, men har en forpligtelse til at sige fra, hvis de skønner, at begrænsninger på friheden er urimelige og skader samfundet. Derfor vil det også i fremtiden være centralt for det danske samfund at holde frihedsidealet i hævd og håndtere balancen mellem frihed og ansvar for egne handlinger.

Hvad er frihed og det modsatte af frihed?

Tema: Frihed

Nøgleord: Frihedsbegrebet, undertrykkelse

Varighed: 90 min

Læringsmål:

- Danne sine egne holdninger om begrebet frihed og lytte til andres holdninger
- Analysere frihed og begrænsning af frihed i forskellige situationer
- Identificere hvornår egen eller andres frihed undertrykkes
- Analysere frihed og medansvar i forskellige situationer

Kort om aktiviteten: Frihed er en af de grundlæggende værdier for det danske demokrati. I den vestlige tradition hænger forståelsen af folkets frihed sammen med den enkelte borgers frihed, fordi folkelig selvbestemmelse anses for at være en forudsætning for, at den enkelte kan udfolde og udtrykke sig frit og leve et lykkeligt liv. Men hvor går grænsen for ens frihed? Og kan udfoldelsen af din frihed være med til at undertrykke andre? Hvilket ansvar har vi selv og den danske stat for at sikre andres frihed? I denne aktivitet skal eleverne arbejde med deres egen holdning til begrebet frihed, og de skal i grupper analysere, hvornår og hvad der er med til at undertrykke og fratage andre deres frihed.

Sådan gør du:

1. Introducér aktiviteten

Fortæl eleverne, at I skal arbejde med at analysere og diskutere begrebet frihed, og prøve at finde frem til, hvad der kendetegner det modsatte af frihed.

2. Holdningshjørner om frihed

Læreren skriver udsagn om frihed op, som placeres i hvert hjørne af lokalet fx:

- Frihed er at man selv kan bestemme hvordan man vil leve, så længe man overholder lovgivningen
- Frihed er retten til at sige sin mening også selvom det gør andre kede af det
- Frihed er at have penge til at købe hvad man vil
- Frihed er når man føler sig tryk og har et sted at bo, har gode venner og en rar familie.

Eleverne bliver bedt om at stille sig ved det udsagn, de mener, har den største betydning for deres forståelse af frihed.

De enkelte grupper i hvert hjørne drøfter og argumenterer for, hvorfor de har placeret sig ved netop dette udsagn.

Eleverne fra ét hjørne mødes med en gruppe fra et andet hjørne. Eleverne interviewer hinanden parvis om, hvorfor de valgte deres hjørne.

Rund af med at spørge klassen:

- Hvornår og hvordan oplever du frihed? Giv gerne eksempler.
- Hvad er det modsatte af frihed?

Vis eleverne forskellige definitioner af undertrykkelse fx:

- Det at undertrykke eller blive undertrykt så nogens frihed eller udfoldelse forhindres
- Det (med magt) at forhindre noget i at komme til udfoldelse
- Det at holde noget, fx et gab, en følelse eller et sygdomssymptom, tilbage eller nede ved hjælp af selvbeherskelse eller særlige midler

(Den danske ordbog, ordnet.dk)

3. Gruppearbejde om frihed og undertrykkelse

Fortæl eleverne, at de nu skal arbejde med begrebet undertrykkelse – som modsætning til frihed – hvor de skal diskutere, hvad der kan være med til undertrykke/fratage andre deres frihed.

Eleverne inddeles i grupper à ca. 4 personer.

Udlever kopiarket 'Scenarier og situationer' (side 33).

Hver gruppe klipper sedlerne ud, og tager en seddel ad gangen og diskuterer om det der står illustrerer undertrykkelse eller ej. På hver seddel noteres stikord om begrundelsen. (Lærer og elever kan også selv finde på ting, der potentielt kan illustrere undertrykkelse.)

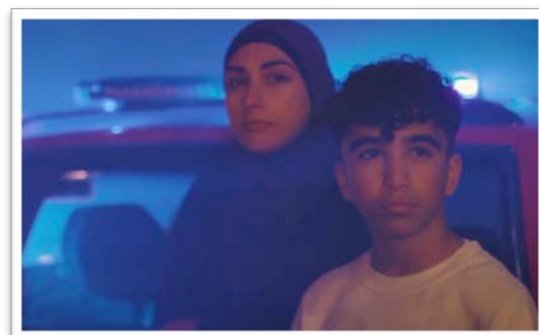
Hver gruppe laver en planche med deres sedler og begrundelser, som de præsenterer for klassen.

Illustrerer undertrykkelse	Illustrerer ikke undertrykkelse

4. Afrunding og perspektivering

Diskutér i klassen:

- Er der noget i dit liv eller noget du gør, som er med til at skabe undertrykkelse af andre?
- Hvorfor kommer vi nogle gange til at undertrykke andre?
- Hvor oplever vi begrænsninger i friheden? Hvilke? Gør vi noget ved disse begrænsninger?
- Hvad gør du, hvis du ser at andres frihed tages fra dem?
- Tror I, at alle oplever den samme frihed i Danmark?
- Har Danmark et særligt ansvar for, at andre lande og befolkningsgrupper får sammen frihed, som vi har?
- Har I nogen idéer til, hvordan I hver især og som klasse kan bidrage til at fremme frihed og fjerne undertrykkelse? Er der noget af det, som I har lyst til at føre ud i livet?

Aktiviteten er udviklet med inspiration fra undervisningsmaterialet på Danmarkskanon.dk og humaneducation.org

Kopiark: Scenarier og situationer

Racisme	Udtalelser som: "Det er så bøsse-agtigt"	Kvinder der går med hovedtørklæde (hijab)
Vold i hjemmet	Forurenende fabrik i det område du bor	Ghettoloven, hvor der gælder særlige regler for beboere i bestemte boligområder fx at små børn skal gå i vuggestue
Børnearbejde	Obligatoriske nationale tests i skolen	Positiv særbehandling (fx kønskvotering)
Når nogen filmer én uden man har givet lov til det og deler filmen med andre	Når ens forældre vil bestemme, hvilke holdninger eller hvilken religion du skal have	Undervisningspligt
Forskelsbehandling i forhold til køn	Sladder	Mobning
Jeres egne forslag:	Jeres egne forslag:	Jeres egne forslag:

Skibet er ladet med rettigheder

Tema: Frihed

Nøgleord: Menneskerettigheder

Varighed: 60 min

Læringsmål:

- At få kendskab til forskellige typer af rettigheder
- At forstå at rettigheder er grundlæggende for menneskers liv
- At forstå og diskutere sammenhængen mellem behov og rettigheder
- At kunne skelne mellem hvad der er en ret og hvad der blot er rart at have

Kort om aktiviteten: Frihedsrettigheder er garanteret både i grundloven og i de internationale og regionale menneskerettighedskonventioner i form af fx ytringsfrihed og trosfrihed. Men frihedsrettighederne er ikke de eneste rettigheder, der skal garanteres for at vi kan leve et godt liv og opretholde et demokrati. Kan vi føle os frie, hvis vi hverken har mad, bolig eller mulighed for uddannelse? I denne aktivitet skal eleverne arbejde med de forskellige typer af rettigheder, og hvordan de er indbyrdes afhængige og relaterede. Eleverne skal forestille sig, at de skal sejle til et nyt kontinent, men for at nå frem må de vælge, hvilke unødvendige ting/privilegier/goder de vil kaste over bord.

Sådan gør du:

1. Introducér aktiviteten

Inddel eleverne i mindre grupper ('skibe').

Eleverne skal forestille sig, at de er ved at sætte sejl og begive sig på vej mod et fremmed kontinent. Destinationen er ubeboet, så når de ankommer, vil de være pionerer, som skal skabe et nyt land.

Hver gruppe får kopiarket: Ønske- og behovskort (side 37), som de klipper ud og lægger på bordet så alle i gruppen kan se dem.

Forklar at kortene er de ting, de har med på skibet til brug i deres tilværelse i det nye land.

Tip: Du kan som lærer selv finde på ekstra Ønske- og behovskort, som symboliserer noget dine elever er meget optaget af fx et bestemt computerspil.

2. Kør aktiviteten – pionerer sejler mod et ubeboet fremmed kontinent

Forklar, at skibet nu er ved at stævne ud, og begynd fortællingen sådan her:

Til at begynde med er sejladsen meget behagelig. Solen skinner og havet er blikstille. Imidlertid opstår der med ét en storm, og skibet gynger. Faktisk er det tæt på at synke! I må derfor smide tre af jeres kort overbord for at holde skibet flydende.

Hver gruppe skal nu beslutte, hvilke ting de vil opgive. Forklar, at de ikke vil kunne få tingene tilbage senere. Saml kortene, som er blevet smidt overbord, i en bunke.

Vend tilbage til fortællingen:

Endelig er stormen stilnet af. Men I hører i vejruddigten, at en kategori 5-orkan er på vej direkte mod skibet. Hvis I skal overleve orkanen, er I nødt til at smide endnu tre kort overbord! Husk: Smid ikke noget væk, som I kan få brug for, når I skal overleve i et nyt land.

Ligesom før samles kortene, som smides overbord, i en bunke.

Vend tilbage til fortællingen:

Pyh - det var tæt på! Nu er I næsten kommet frem til det nye kontinent. Lige da I ser land i horisonten, støder en kæmpe hval ind i skibets side. I er nødt til at smide endnu tre kort overbord for at gøre båden endnu lettere!

Saml og læg kortene i en bunke.

3. Vis og fortæl hvad I har valgt for at kunne starte et nyt liv

Fortæl at alle nu er nået sikkert frem til det nye kontinent og er klar til at bygge et nyt land op. Hver gruppe limer deres resterende sedler på et papir, så alle kan se, hvad de har valgt at tage med til det nye land.

Grupperne hænger deres papir op på væggen, og præsenterer på skift, hvad de har valgt at tage med til det nye land.

Spørg hver gruppe: Har I alt, hvad der skal til for at overleve? Til at vokse op og udvikles godt?

4. Evaluering og perspektivering

Tal med klassen om:

- Hvordan besluttede I, hvad I kunne klare jer uden? Hvad var nødvendigt?
- Var nogle beslutninger svære? Hvilke?
- Var der nogen uenigheder i gruppen om, hvad I skulle beholde, og hvad I skulle smide overbord? Hvordan klarede I at løse disse uenigheder?
- Har alle mennesker de samme behov? Hvem kan have forskellige behov?

- Hvad synes I om de sedler, I valgte at beholde? Vil I kunne overleve i det nye land? Vil I kunne vokse og udvikle jer godt?
- Hvordan besluttede I jer for, hvad I skulle smide væk?
- Er I overraskede over hvilke kort, der er tilbage?
- Hvis I skulle lave øvelsen igen, ville I så beholde de samme kort?

Understreg, at menneskerettigheder er baseret på menneskelige behov: de ting, som ethvert menneske har brug for til at overleve, vokse op og udvikle sig og leve et værdigt liv.

Spørg eleverne:

- Havde I, hvad I har brug for til at overleve?
- Havde I, hvad I har brug for til at vokse op og udvikle jer?
- Hvilke ting kunne I godt tænke jer, som ikke var nødvendige for, at I kunne overleve?

Understreg, at alle har brug for **alle** deres menneskerettigheder. Nogle er nødvendige for at overleve, som for eksempel mad, lægehjælp, rent vand og husly. Andre er nødvendige for, at mennesker kan leve godt og udvikle sig optimalt. Det er ikke nok for nogen bare at overleve.

Spørg:

- Hvilke kort repræsenterer ting, vi kan ønske at have, men som ikke er nødvendige for vores overlevelse?
- Hvilke kort repræsenterer ting, vi er nødt til at have for at overleve fysisk?
- Hvad ville der ske i det nye land, hvis I ikke havde ____? (Vælg flere forskellige eksempler fra kortene)
- Hvad har man brug for, når man flygter til et andet land fx på grund af krig? Hvad er vigtigt, at tilbyde flygtningebørn, der kommer til Danmark, hvis de skal overleve, kunne vokse op og udvikle sig og have et godt liv?

Tal med klassen om:

- Forskellen på forskellige typer af rettigheder (se faktaboks)
- Den historiske udvikling fra borgerlige rettigheder til universelle menneskerettigheder (læs fx 'Fra borgerlige rettigheder til universelle rettigheder' på danmarkshistorien.dk)

OBS:

- Det er vigtigt, at eleverne ikke får det indtryk fra øvelsen, at nogle rettigheder er vigtigere end andre og kan elimineres. Læg derfor i afrundingen vægt på den

gensidige afhængighed rettighederne imellem.

- Understreg at de ting, eleverne vælger fra, ikke kan genvindes, og at de ting, de beholder, skal være nødvendige i opbygningen af det nye land, ikke blot til at overleve indtil de bliver 'reddet'.
- Nogle ting er med vilje tvetydige for at stimulere debat om, hvad der definerer noget nødvendigt (for eksempel kan en mobiltelefon blive anset som en luksus af nogen og en nødvendighed af andre).
- Lav evt. et par blanke sedler, så eleverne har mulighed for at tilføje nogle ting, de mener, de kunne få brug for eller gerne vil have med.

Aktiviteten er udviklet med inspiration fra MedborgerVærktøjskassen, Rasmussen & Wybrandt, 2011 og Compasito, Europarådet, 2009

Fakta om forskellige typer af rettigheder

Frihedsrettighederne – også kaldet de civile-politiske rettigheder - handler om beskyttelse af individets frihed mod statens indgreb herunder mod slaveri, mod diskrimination, samt de klassiske friheder som tankefrihed, ytringsfrihed, forsamlings- og foreningsfrihed og retten til at vælge sin leder (stemme). De omfatter også beskyttelse af boligens ukrænkelighed, ejendomsretten og mod uretmæssige overgreb i forbindelse med straffeprocessen. I de civile-politiske rettigheder skal staten altså afstå fra at gøre noget – afstå fra at lave indgreb eller overgreb mod individet.

I en anden type af rettigheder - kaldet de økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder – skal staten omvendt gøre noget aktivt for at sikre, at individerne har det de skal bruge, herunder retten til mad, bolig, sundhed, passende levestandard, undervisning mv.

Begge typer af rettigheder er vigtige for at vokse op, udvikle sig og få et godt liv. Alligevel diskuteres det ofte, hvilken type af rettigheder, der er vigtigst, og hvilke der bør komme først. Således var Vestblokken under den kolde krig tilhænger af de civile politiske rettigheder og østblokken af de økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder. Det resulterede i, at de to typer af rettigheder endte med at få hver deres FN menneskerettighedskonvention i 1966, selvom begge typer af rettigheder er omfattet af den tidligere FN's Verdenserklæring om menneskerettigheder.

Læs mere om menneskerettighedernes historie og udvikling her:
www.denstoredanske.dk/Samfund,_jura_og_politik/Jura/Territorialret/menneskerettigheder

Kopiark: Ønske- og behovskort

En illustreret udgave findes på engelsk her: www.eycb.coe.int/compasito/chapter_4/4_27.asp

Mulighed for at sige min mening	Penge jeg selv kan bruge som jeg vil
Rent vand	Mit eget værelse
Computer og internetadgang	Alle behandles lige og bliver ikke diskrimineret
Rent miljø	Mobiltelefon
Fastfood	Mulighed for at udøve min religion
Mulighed for hvile og leg	Avis og TV
Et rart hjem	Moderne tøj
Beskyttelse mod misbrug	Uddannelse
Sund mad	Ferie ved stranden
Læger	Cykel
Smykker	Slik
Varmt tøj	Forældre
Spil	Medicin og vaccinationer
Demokratiske valg og regler	Mulighed for at udøve min kultur og mit sprog

Rettigheder på (skue)spil

Tema: Frihed

Nøgleord: Menneskerettigheder, antidiskrimination, fællesskab

Varighed: 45 min

Læringsmål:

- Undersøge hvornår rettigheder kan blive overtrådt i forskellige situationer
- Forstå at der følger ansvar med rettigheder
- Prøve at analysere og beskrive situationer, hvor rettigheder bliver overtrådt, og reflektere over hvilke måder, der er bedst at agere på i de situationer

Kort om aktiviteten: Den enkeltes frihed er en fundamental værdi i et liberalt demokrati som det danske. Derfor har staten en forpligtelse til at beskytte de såkaldte frihedsrettigheder og andre rettigheder. Også børn har rettigheder formaliseret gennem FN's børnekonvention, som Danmark tiltrådte i 1991. Børnekonventionen stadfæster blandt andet børns ret til velfærd og omsorg, samt deres ret til at blive hørt og inddraget i alle beslutninger, der vedrører deres liv. I aktiviteten skal eleverne opføre små skuespil, hvor et barn måske får overtrådt en rettighed og de diskuterer, hvad der er bedst at gøre.

Sådan gør du:

1. Introducér opgaven

Forklar eleverne at rettigheder ikke bare er fine ord på et papir, men noget der ofte er i spil også i helt almindelige hverdagssituationer, men at det kan være svært at vide, hvordan man skal agere, og derfor skal eleverne prøve det nu.

Del klassen i grupper med 3-5 prs. og giv hver gruppe et scenarium fra kopiarket Rettighedsscenarier (side 40). Grupperne skal øve og fremvise scenarierne som skuespil for resten af klassen. Aftal hvor lang tid de har til at øve – fx 15 min.

2. Spil skuespil og diskutér scenarierne

Grupperne opfører deres skuespil på skift. Efter hvert skuespil kan I tale om:

- Hvilke følelser havde deltagerne, når de spillede en person, som fik sine rettigheder overtrådt?

- Hvad kunne der gøres for at ændre situationen?
- Hvilken rettighed blev overtrådt eller var der overhovedet en rettighed, som blev overtrådt? (brug fx faktaboksen nedenfor)
- Hvad sker der når, der er en konflikt mellem rettigheder og ansvar?

3. Evaluering og perspektivering

Tal med klassen om:

- Hvad synes I om denne aktivitet? Har I lært noget nyt?
- Fortæl hvordan FN's Børnekonventionen blandt andet stadfæster børns ret til velfærd og omsorg, samt deres ret til at blive hørt og inddraget i alle beslutninger, der vedrører deres liv. Tal med eleverne om, hvordan rettigheder kan være med til at give oplevelsen af frihed, og beskytte ens frihed.

Aktiviteten er udviklet med inspiration fra

Fakta om FN's Børnekonvention og muligheden for at opleve frihed

Efter anden verdenskrig vedtog FN Verdenserklæringen om menneskerettigheder fra 1948. Disse rettigheder går igen i alle FN's ni kernekonventioner, herunder i FN's Børnekonvention fra 1989 om børns særlige menneskerettigheder.

Børnekonventionen indeholder 54 artikler, og der er fire tværgående principper:

1. *Retten til ikke-diskrimination*: Det betyder, at børn ikke må behandles forskelligt afhængig af hvilken race, hudfarve, køn, religion, politisk eller anden anskuelse, national, etnisk eller social oprindelse, formueforhold, handicap, mv., som de eller deres forældre har. Dette princip er bl.a. afspejlet i art. 2: ligestilling & ikke-diskrimination, art. 23: handicappede børns rettigheder og art. 30: minoritetsrettigheder.

2. *Retten til medbestemmelse*: Det betyder, at børn har ret til at blive hørt og blive taget alvorligt i forhold, der vedrører dem. Dette skal foregå baseret på deres alder og modenhed. Princippet afspejles i retten til ytringsfrihed, indflydelse, selvstændig deltagelse, foreningsfrihed, medbestemmelse, selvbestemmelse og retten til information (art.12, 13, 15, 17).

3. *Retten til liv, overlevelse og udvikling*: Disse rettigheder skal beskyttes 'i videst muligt omfang'. Barnet har ret til ikke bare fysisk sundhed, men også til mental,

følelsesmæssig, kundskabsmæssig, social og kulturel udvikling (art. 6). Princippet afspejles også i retten til mad og vand, bolig og sundhed og til beskyttelse mod krig, vold, narkotika og seksuel udnyttelse samt retten til uddannelse, leg, fritid og information (art. 24, 27, 19, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 36, 38, 39).

4. *Barnets tarv*: Reglen om, at barnets tarv – barnets bedste interesse – går forud for alle artiklerne. Det betyder, at de beslutninger, myndighederne træffer om børn, altid skal tage udgangspunkt i barnets tarv. Det er først og fremmest forældrene, der bestemmer, hvad der er bedst for barnet. Men kan de ikke blive enige, eller kan de ikke varetage omsorgen for barnet, skal myndighederne træde til for at sikre barnets bedste (art. 3).

Diskuter fx i klassen hvilke af de fire principper, og de tilknyttede rettigheder, det er vigtigst at børn har. Er der noget, der er vigtigere en andet? Indenfor menneskeretten siger man, at rettighederne er lige vigtige, og at de hænger sammen, således at én rettighed kan afhænge af en anden. Diskuter i klassen hvordan rettighederne kan være afhængige af hinanden.

Faktaboksen er skrevet med inspiration fra Sæt børns rettigheder på skoleskemaet, Rasmussen, 2014 og www.danmarkshistorien.dk

Kopiark: Rettighedsscenarier

Tip: Formuler selv scenarier, så de passer til de tematikker I arbejder med, klassens egen hverdag, og hvad der sker i jeres lokalområde osv.

<i>Fra filmen 'Lille terrorist':</i> Walid, Nicklas og Kasper bliver uvenner på fodboldbanen og Nicklas kalder Walid for "din fucking terrorist". Walid kalder Nicklas for "homo" og Nicklas siger "I er sgu da alle sammen terrorister der hvor du kommer fra."	<i>Fra filmen 'Lille terrorist':</i> Nicklas tager klassekammeraternes telefoner og lægger dem i Walids taske. Walid bliver beskyldt for at have stjålet telefonerne.
Du går ned ad gaden en helt almindelig lørdag, og pludselig ser du to piger på din egen alder drille en tredje pige, fordi hun går i noget anderledes tøj og ikke taler flydende dansk.	Dine forældre har lige besluttet at de skal separeres og du kan høre at de diskuterer hvor du skal bo. Men hvad med din egen mening?
Din skole går kun op til 7. klasse, så efter sommerferien skal hele klassen rykke til en anden skole. Men du sidder i kørestol og kan ikke begynde på den samme skole som alle dine venner, fordi den har for mange trapper.	Du vil gerne se en film, men din far synes ikke den er egnet for en på din alder.
Du har fået at vide, at du vil komme i problemer hvis du hænger ud med en bestemt gruppe venner. Du synes ikke det er retfærdigt, for dine forældre kender dem slet ikke.	Du vil gerne være længe oppe, men din mor vil ikke give dig lov, fordi du skal i skole næste dag.
Dine forældre er meget skrappe omkring at du ikke må sige dine bedsteforældre i mod, men nogen gange synes du, at dine bedsteforældre har en forkert holdning til tingene.	Du vil gerne gå i skole, men din far synes ikke det er nødvendigt for piger.
Din mor vil ikke lade dig cykle hjem fra dine venner og fester om aftenen. Du fortæller hende, at det ikke er retfærdigt, men hun siger at det er fordi det er farligt.	Du kommer hjem en dag og finder din mor, mens hun læser din dagbog.
Du ser en elev blive beskyldt for noget i skolen, som han ikke har gjort. Men du har ikke lyst til at blive blandet ind i det.	Din bror får altid mad først, og det synes du ikke er retfærdigt.

Klassens grundlov

Tema: Frihed

Nøgleord: Demokrati, grundlov, rettigheder og pligter i fællesskabet

Varighed: Fase 1: 90 min; Fase 2 (en uge senere): 30 min

Læringsmål:

- Viden om sammenhængen mellem frihed, demokrati, grundloven og rettigheder
- Eleverne lærer om rettigheder og ansvar som en del af hverdagen
- Eleverne lærer, at de selv kan gøre en forskel og beskytte rettigheder i deres dagligdag
- Eleverne kan deltage aktivt i at skabe og enes om et sæt regler og ansvar for gruppen

Kort om aktiviteten: Frihed er en af de grundlæggende værdier for det danske demokrati. I den vestlige tradition hænger folkets frihed sammen med den enkelte borgers frihed, fordi folkelig selvbestemmelse anses for at være en forudsætning for, at den enkelte kan udfolde og udtrykke sig frit og leve et lykkeligt liv. Den demokratiske frihed er dog ikke ubegrænset. Man har frihed under ansvar for sine handlinger. For at sikre, at friheden udfolder sig til samfundets gavn og ikke skader andre, har staten dog ret til at begrænse den. Frihedsrettighederne er en vigtig del af den danske grundlov, men hvilke andre typer af rettigheder er vigtige i en grundlov for at have et godt liv og et godt samfund? I aktiviteten skal eleverne lave en grundlov for klassen, som beskriver deres rettigheder og pligter i fællesskabet.

Sådan gør du:

Fase 1: Lav 'Klassens grundlov'

1. Introducér aktiviteten

Fortæl eleverne at klassen skal lave sin helt egen grundlov, hvor I skal arbejde med at vurdere betydningen af regler, rettigheder, frihed og ansvar.

2. Udforsk elevernes oplevelse og forståelse af regler og ansvar

Tal med eleverne om forskellige restriktioner, som de allerede forstår. Eleverne fuldender sætninger som:

- "Jeg har ikke ret til at ____ fordi ..." (fx jeg har ikke ret til at slå folk, når jeg er vred,

fordi ... / Jeg har ikke ret til at behandle mennesker uretfærdigt.)

Skriv sætningerne på tavlen.

Eleverne skal nu ændre erklæringerne fra negative til positive fx;

- "Jeg har ret til ikke at blive slået/ jeg har ret til at blive behandlet retfærdigt."

I kan også inddrage eksempler fra filmen 'Lille terrorist' fx:

- "Nicklas har ikke ret til at tage mobiltelefonerne og lægge dem i Walids taske fordi..."

3. Formuler grundregler for klassen i grupper

Når eleverne forstår processen med at skabe positive rettighedsudtalelser, opdeles klassen i grupper med 4 prs. i hver.

Hver gruppe får et ark med en cirkel i midten og 4 felter uden om (så der er et felt til hver elev i gruppen).

Fortæl eleverne, at de skal komme med forslag til grundregler for klassen. Hvor de fx bruger sætningen 'Enhver har ret til...'

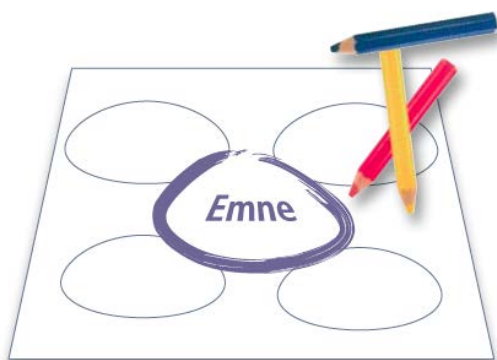
Eleverne skriver i deres eget felt, så mange forslag, som de kan inden for 5 minutter.

Grupperne kører ordet rundt, hvor hver elev forklarer det de har skrevet for de andre.

Hele gruppen diskuterer forslaget. Hvis gruppen er enige i, at det er et godt forslag, skriver gruppen det fælles forslag i midterfeltet.

Næste elev i gruppen forklarer sit første forslag, der fortsættes med ordet rundt indtil alle svar er diskuteret.

Målet er ikke at have mange regler, men regler, som alle accepterer.

4. Grupperne præsenterer deres forslag til grundregler

Alle grupper fortæller på skift, hvilke rettigheder, der står i midten af deres ark.

Læreren skriver reglerne op på en planche i et skema.

Hver gang en rettighed er noteret, spørger læreren, hvilket særligt ansvar den enkelte har for at sikre, at alle kan nyde godt af denne ret. Skriv ind i skemaet. Brug fx vendinger som "Jeg har ansvaret for at ...", eller "Jeg burde ..."

Klassens grundlov	
Rettigheder	Ansvar
Enhver har ret til at blive behandlet retfærdigt	Jeg har ansvaret for at behandle alle retfærdigt
Enhver har ret til at udtrykke sin mening	Jeg bør give alle ret til at udtrykke deres mening

5. Lav 'Klassens grundlov'

Når alle gruppers input er skrevet op, skal klassen forsøge at finde frem til én samlet grundlov for klassen. Tal med klassen om:

- At det er bedre at have et par gode regler end for mange ikke så gode regler.
- Kan nogle af disse rettigheder og ansvar kombineres? Kan nogle af dem undværes?
- Er der andre rettigheder og ansvar, der skal tilføjes?

Tal til sidst med klassen om, hvad der skal til for at have en 'Klassens grundlov':

- Er eleverne villige til at overholde disse regler, som de selv har lavet?
- Hvem er ansvarlig for at sikre, at alle følger 'Klassens grundlov'?
- Hvad sker der, når nogen overtræder en af rettighederne?
- Er det nødvendigt at have konsekvenser for ikke at følge reglerne? Hvorfor?

Lav en renskrevet udgave af 'Klassens grundlov' og hæng den på en fremtrædende plads i klasselokalet. Forklar at det vil være jeres regler for at arbejde og være sammen, gældende for både elever og lærere.

6. Evaluering og perspektivering

Afslut diskussionen ved at understrege, at regler og ansvar skal hjælpe os til at leve sammen på en måde, sådan at alles rettigheder respekteres.

Tal med eleverne om:

- Var det nemt for grupperne at udarbejde en liste med rettigheder? Var det let at udarbejde en liste over ansvar?
- Var der nogle ideer til rettigheder, som gruppen ikke kunne enes om? Hvorfor?

- Hvad gjorde I med de tanker, som I ikke var enige om? Har nogen forsøgt at overbevise resten af gruppen for at nå til enighed? Blev nogle idéer genovervejet?
- Hvilke regler kan være med til at give oplevelsen af og beskyttelsen af frihed for jer selv og andre?
- Hvilke regler har du i dit liv (fx i hjemmet, i skolen, i andre sammenhænge)? Hvem har lavet disse regler?
- Hvilket ansvar har du? Hvem gav dig disse ansvarsområder?
- Har voksne også regler og ansvar for noget? Hvor kommer de fra?

Fase 2: Revider 'Klassens grundlov'

1. Revidér og diskutér

Ca. 1-2 uger efter at I har arbejdet med 'Klassens grundlov', vil det være en god idé at klassen tager den op til genovervejelse. Påpeg at lovene ofte er nødt til at blive forbedret, fjernet eller tilføjet noget nyt.

- Er eleverne stadig enige om de rettigheder og ansvar de udviklede tidligere?
- Er nogle ansvarsområder sværere at se om bliver overholdt end andre? Hvorfor?
- Er der noget i jeres grundlov som skal ændres? Fjernes? Tilføjes?

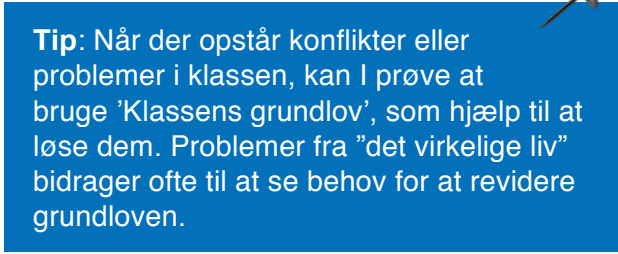
Diskuter håndhævelse af regler og ansvar, stil fx spørgsmål som:

- Er der nogle rettigheder som krænkес oftere end andre? Hvorfor?
- Hvem tager ansvaret for at sikre, at disse rettigheder respekteres?
- Hvem bestemmer, hvad der sker, når nogen overtræder en af gruppens regler?
- Har gruppen behov for at arbejde sammen om at etablere nogle konsekvenser for at bryde reglerne?

2. Evaluering og perspektivering

Diskutér hvad det betyder at have regler for klassen, som klassen selv har lavet. Relater denne proces til den måde love bliver til i det danske demokrati.

- Hjælper det noget at have en grundlov for klassen?
- Hvilken forskel gør det, at klassen har lavet sine egne regler?
- Er der nogen af klassens regler i klassens grundlov, der minder om noget, der står i Danmarks grundlov? (Hent inspiration: www.dr.dk/ligetil/grundloven-giver-os-rettigheder og www.grundloven.dk)

Tip: Når der opstår konflikter eller problemer i klassen, kan I prøve at bruge 'Klassens grundlov', som hjælp til at løse dem. Problemer fra "det virkelige liv" bidrager ofte til at se behov for at revidere grundloven.

Aktiviteten er udviklet med inspiration fra MedborgerVærktøjskassen, Rasmussen & Wybrandt, 2011

Tillid

Ifølge Danmarkskanonen

Den danske tillidskultur bygger på en forventning om, at ens medborgere og offentlige institutioner er troværdige. Tilliden afhænger af, at der i et samfund findes fælles normer og moralske værdier, samt en forestilling om fælles interesser og offentlige institutioner, der behandler alle borgere ligeligt og er frie for korruption.

Det danske samfund er et udpræget tillidssamfund og har sandsynligvis været det gennem århundreder, idet tilliden bygger på normer og skikke, der går tilbage til tiden før det moderne industrisamfund. Tillid er udtryk for en fællesskabsfølelse, der går på tværs af samfundets skel. Tillid kommer til udtryk i den gamle vending: "Et ord er et ord". I hverdagen møder man den f.eks. i små vareboder langs vejen, hvor man forventes at betale for det, man tager, eller på folkebiblioteker med ubemandet åbningstid, hvor brugerne selv skal registrere deres lån.

Både hvad angår borgernes tillid til hinanden og deres tillid til staten og de offentlige institutioner, ligger Danmark sammen med de øvrige nordiske lande øverst i alle målinger. Ifølge den seneste danske forskning svarer godt tre fjerdedele af alle danskere ja til, at de i almindelighed stoler på de fleste mennesker, mens svaret i andre europæiske lande ligger på omkring en fjerdedel.

I Danmark forventer man, at en anden person eller en offentlig ansat vil overholde normen om ikke at snyde, selv hvis han eller hun ser en fordel for sig selv ved det.

Der er forskellige forklaringer på, hvordan tillid opstår i et samfund. De kan alle bidrage til en forståelse af, hvorfor Danmark har et højt tillidsniveau. For det første kan tilliden skyldes, at mange stadig lever i tætte sociale netværk og har mange mellemmenneskelige kontakter. For det andet kan den skyldes den måde, samfundet er indrettet på. Offentlig korruption er så godt som udryddet, der er udviklet retfærdige og tryghedsskabende institutioner, og der findes kun en moderat grad af social ulighed. For det tredje kan tilliden skyldes kulturelle faktorer: Tillid er noget, den enkelte kan tilegne sig som barn og ung i hjemmet, skolen og de andre fællesskaber, han eller hun er med i.

Tillid kræver et understøttende miljø, altså en tillidskultur. Tillidskulturen kan undermineres og gå til. Da tilliden er en del af nedarvede vaner og omgangsformer, kan det være svært at genopbygge den.

Derfor er den vigtig for fremtiden:

Et højt tillidsniveau har en kolossal værdi for et samfund – socialt, politisk og økonomisk. Det skaber en offentlig kultur præget af gensidighed og samarbejde samt forpligtelse over for fælles love og aftaler. En høj grad af tillid vil være en grundpille i et effektivt og relativt ubureaukratisk samfund. Tillid er med til at skabe trivsel, tryghed og troværdige relationer mellem mennesker og får samfundslivet til at fungere lettere.

Tillid og mistillid fotosafari

Tema: Tillid

Nøgleord: Tillid, mistillid, lokalområde

Varighed: +90 min

Læringsmål:

- Identificere tegn på tillid og mistillid på skolen og i lokalsamfundet
- Analysere grundlaget for tillid og mistillid i forskellige situationer
- Viden om sammenhængen mellem social lighed og tillid i forskellige lande

Kort om aktiviteten: Den danske tillidskultur bygger på en forventning om, at ens medborgere og offentlige institutioner er troværdige. Tilliden afhænger af, at der i et samfund findes fælles normer og moralske værdier, samt en forestilling om fælles interesser. I Danmark forventer man, at en anden person eller en offentlig ansat vil overholde normen om ikke at snyde, selv hvis han eller hun ser en fordel for sig selv ved det. Men hvornår i vores hverdag og lokalsamfund ser vi tegn på tillid – og hvor hvornår og hvorfor opstår der nogen gange mistillid? I aktiviteten skal eleverne arbejde med deres egen opfattelse af begrebet tillid og tage på en fotosafari, hvor de finder tegn på tillid og mistillid i klassen, på skolen og i jeres lokalsamfund.

Sådan gør du:

1. Introducér aktiviteten

Fortæl eleverne at I skal arbejde med begreberne tillid og mistillid. Tal fx om at vi i Danmark har en høj grad af tillid til hinanden, en tillidskultur, som bygger på en forventning om at ens medborgere og offentlige institutioner er troværdige. Du kan også komme ind på, hvordan der kan være forskellige forklaringer på, hvordan denne tillidskultur er opstået fx:

- Mange lever i tætte sociale netværk og har mange mellem menneskelige kontakter.
- Samfundsindretningen, hvor offentlig korruption er så godt som udryddet, der er udviklet retfærdige og tryghedsskabende institutioner, og der findes kun en moderat grad af social ulighed.
- Kulturelle faktorer dvs. at tillid er noget, den enkelte kan tilegne sig som barn og

ung i hjemmet, skolen og de andre fællesskaber, han eller hun er med i.

Kom også gerne med eksempler på tillid og mistillid fra filmen 'Lille terrorist'.

2. Hvad betyder tillid for mig?

Eleverne udfylder individuelt eller parvis elevarket 'Hvad betyder tillid for mig?' (side 47). De skal vælge de tre udsagn, som bedst beskriver deres opfattelse af, hvad tillid er (de må også gerne selv finde på noget og udfylde det blanke felt).

Eleverne sætter sig sammen i grupper à ca. 4 personer og tager en runde, hvor de fortæller, hvad de har valgt, at tillid betyder for dem, og de begrunder, hvorfor de har valgt som de har gjort.

Lav evt. en kort opsamling i klassen, hvor I hører, hvad de har diskuteret i hver gruppe.

3. Fotosafari i grupper

Grupperne skal nu forberede en fotosafari på skolen og i jeres lokalområde.

Hver gruppe starter med at lave en brainstorm over hvilke tegn på tillid og mistillid de gerne vil illustrere.

Herefter udfylder de sammen elevarket 'Planlæg fotosafari' (side 48), hvor de skriver, hvad de gerne vil fotografere, hvor de vil tage billedet, og hvordan de tænker, at billedet kan være et tegn på tillid eller mistillid.

Grupperne tager nu rundt på skolen og i lokalområdet og tager billeder.

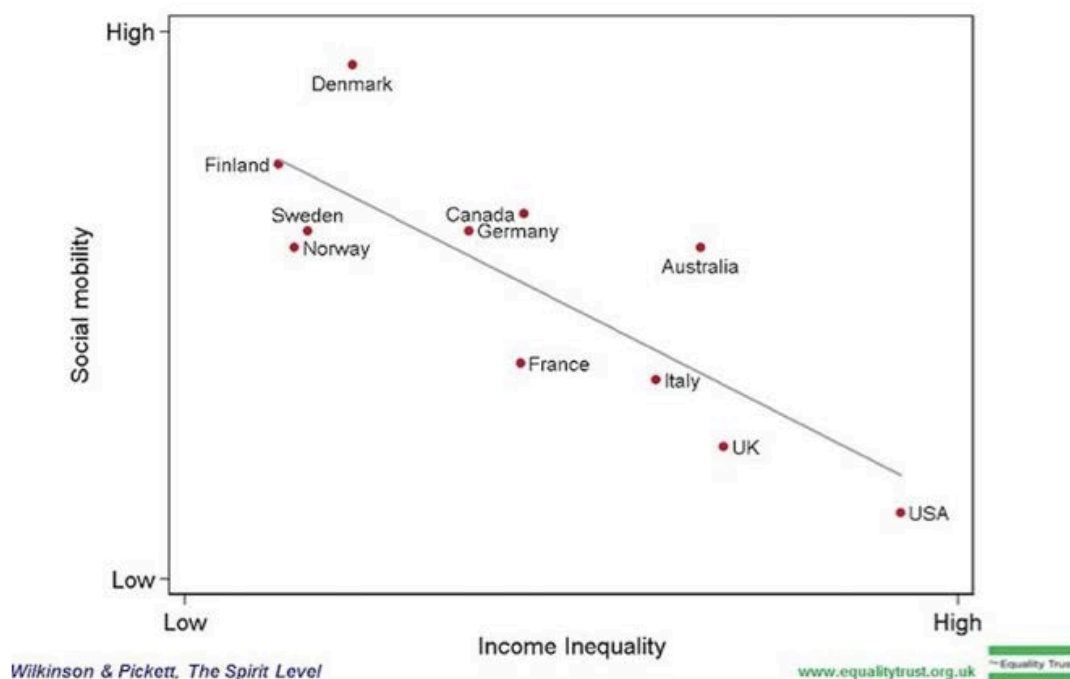
Efterfølgende laver hver gruppe en collage om tillid og mistillid, med deres billeder og begrundelser for hvorfor billedet illustrerer tillid eller mistillid.

Slut af med at lave en fernisering, hvor hver gruppe præsenterer deres collage.

4. Evaluering og perspektivering

Tal med klassen om:

- Hvor let eller svært var det at illustrere tillid og mistillid?
- Hvad skal der til for at vi har tillid til hinanden fx i en klasse, i et lokalsamfund, i et land? Hvorfor opstår der nogle gange mistillid?
- Kender I til eksempler på, at staten viser tillid til at borgerne vil hinanden det bedste? (fx at SU bliver brugt relevant)
- Hvad sker der, hvis borgere mister tilliden til at politikere, staten og samfundet vil dem det bedste? Fx når nogle unge med indvandrerbaggrund begynder at opfatte sig selv som 'modborgere', eller da mange amerikanere valgte at stemme på Trump, fordi de havde mistet tilliden til de etablerede politikere.
- Diskuter sammenhængen mellem tillid og økonomisk lighed med udgangspunkt i nedenstående graf.

Kilde: www.weforum.org/agenda/2017/08/youre-more-likely-to-achieve-the-american-dream-if-you-live-in-denmark

Elevark: Hvad betyder tillid for mig?

Vælg de 3 vigtigste udsagn om tillid og begrund hvorfor.

Tillid er når man kan forudsige, hvad andre gør fx at biler holder for rødt i trafikken, fordi:

Tillid er når vi er gode til at arbejde sammen fx i skolen eller på fodboldbanen, fordi:

Tillid er når man føler sig som en del af et fællesskab og kan stole på hinanden fx i klassen, fordi:

Tillid er når et ord er et ord, og vi ikke behøver at lave kontrakter og skriftlige aftaler, fordi:

Tillid er når man kan stole på sine venner og familie, fordi:

Tillid er når man håber på og regner med at et andet menneske vil én det godt, fordi:

Tillid er ikke noget man kan kræve, men noget man skal fortjene, fordi:

Tillid er når man kan stole på at venner, bekendte og andre ikke deler billeder af mig på nettet uden at spørge om lov, fordi:

Tillid er når man kan lade sin mobiltelefon ligge i tasken i frikvarteret uden at den bliver stjålet, fordi:

Tillid for mig er når....

Elevark: Planlæg fotosafari

Hvad vil vi tage et billede af:	Hvor vil vi tage billedet:	Hvordan er billedet et tegn på tillid eller mistillid:

Selvportræt og fællesportræt

Tema: Tillid

Nøgleord: Identitet, forskellighed, fælles værdier, fællesskabsfølelse

Varighed: 60 min

Læringsmål:

- Anerkendelse af at vi alle er forskellige, og alle er ligeværdige, samt at vi har ret til at være den vi er, både mht. de ting vi er født med og det vi selv vælger
- Anerkendelse af at vi alle er noget værd i os selv, men også at vi er noget særligt værd når vi er sammen
- Forståelse af at det vi har til fælles kan fungere som et fundament for tillid

Kort om aktiviteten: Tillid afhænger af, at der i et samfund findes fælles normer og moralske værdier, og en forestilling om fælles interesser. Tillid er udtryk for en fællesskabsfølelse, der går på tværs af samfundets skel. Betyder det, at jo bedre vi kender hinanden, og jo mere vi har til fælles, jo lettere er det at have tillid til hinanden? I aktiviteten skal eleverne arbejde med fællesskabsfølelsen i klassen. Alle elever laver et selvportræt, som samtidig kan være en del af et fællesportræt.

Sådan gør du:

1. Tal om identitet og fællesskaber

Tal med eleverne om lighed og forskellighed. Hvad er med til at karakterisere en person, hvad skaber ens identitet, ting man er født med, opdraget til eller selv vælger. Kom ind på ting som navn, nationalitet, religion, hudfarve, handicap. Tal om hvordan man faktisk har ret til, at være den man er, og at man har ret til at blive behandlet ligeværdigt.

2. Introducér opgaven

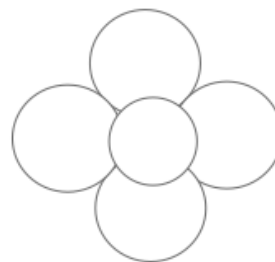
Fortæl at I skal lave et portræt af jeres klasse, som både skal kunne vise jeres forskelligheder og ligheder. Tal om hvordan I kan symbolisere dette gennem en buket blomster, hvor hver enkelt blomst er helt unik, har forskellige farver, dufte, størrelser, nogle vokser fra jorden andre på buske, nogle trives bedst i tørt klima andre i vådt osv. Men fælles for dem er, at de alle har deres egen skønhed og evner. Ved at sætte dem i en vase – som kan signalere skolen eller klassen – skaber

man noget nyt – en buket, et fællesskab.

Uden de mange forskellige blomster ville det bare være en tom vase, men med dem bliver den til noget flot.

3. Lav selvportrætter

Hver elev laver et selvportræt i form af en blomst, som I efterfølgende kan sætte i en fælles "vase". Eleverne sætter et billede af deres ansigt i midten af blomsten, og på bladene skriver de ting der er med til at karakterisere dem (det er vigtigt at den enkelte elev selv får lov til at bestemme hvad der karakteriserer/definerer ham/hende.)

4. Lav ét fællesportræt

Saml alle jeres blomster og sæt dem op på en stor plakat med en vase til at holde sammen på det hele. Sørg for at alle blomster fremstår tydeligt og kommer til deres ret. Sørg også for at der kan være plads til evt. nye elever.

5. Vis jer frem

Hæng plakaten op, så alle elever kan se den.

Hver elev præsenterer deres egen blomst, og fortæller hvorfor de har valgt at lave den som de har og hvad den symboliserer.

Start evt. med at lade en af de andre elever fortælle, hvad de kan se om personen ud fra blomsten.

Tal om hvilket nyt billede, der skabes, når blomsterne er sat sammen i vassen.

- Hvad symboliserer det?
- Hvad tror I andre vil se, når de ser "vasen"? Hvad vil de få at vide om klassen?
- Hvordan skal "vasen" se ud for at alle blomsterne kommer til deres ret?

Find frem til 3-5 ord, der kendetegner klassen og skriv dem på vassen fx "8.a: Åben, sej, forskellig, god mod alle". I kan også vælge nogle rettigheder fra børnekonventionen som relaterer til det, der er vigtig for jeres klasse.

Tal om hvor det vil være en god idé at hænge plakaten – skal det være oppe ved tavlen så alle elever kan se den? Uden for på døren så alle, der kommer til klassen kan se den? Bagerst i lokalet så lærerne kan se den, når

de står ved tavlen, eller? Hæng den der hvor I synes det er bedst.

6. Afrunding og evaluering

Tal med klassen om:

- Hvad synes jeg om denne aktivitet?
- Har jeg lært noget nyt om mig selv, mine klassekammerater, vores klassefællesskab eller noget helt fjerde?
- Hvis blomsterbuketten kan være et symbol på klassen, kan klassen så også været et symbol på noget større?

7. Perspektivering

Tal med klassen om:

- Hvilke karakteristika kendetegner andre fællesskaber? Fx jeres by, Danmark, et globalt fællesskab
- Hvad er det, der gør at vi har tillid til hinanden i de forskellige fællesskaber? Og hvad gør at vi kan miste tilliden til hinanden?
- Hvad karakteriserer et fællesskab, hvor der er tillid? Og et fællesskab, hvor der er mistillid?
- Hvor i klassen og på skolen er der tegn på, at vi har tillid til hinanden? (fx at man kan lade sin telefon blive i klassen uden den bliver stjålet)
- Hvad kan man gøre for at styrke tilliden i en klasse, på en skole og i et samfund?
- Hvilken sammenhæng er der mellem tillid, fordomme og fjendebilleder? Og hvorfor opstår der nogen gange en 'dem' og 'os' retorik?

Aktiviteten er udviklet med inspiration fra MedborgerVærktøjskassen, Rasmussen & Wybrandt, 2011 og Exploring Children's Rights, Council of Europe, 2007

Fake news og tillid på nettet

Tema: Tillid

Nøgleord: Tillid til medier og nyheder

Varighed: 60 min

Læringsmål:

- Forholde sig kritisk til informationer og adskille fakta og meninger
- Analysere tillid og mistillid i forhold til det vi ser, hører og læser på nettet og sociale medier
- Kendskab til retten til fri adgang til information

Kort om aktiviteten: Et højt tillidsniveau har en kolossal værdi for et samfund – socialt, politisk og økonomisk. Det skaber en offentlig kultur præget af gensidighed og samarbejde samt forpligtelse over for fælles love og aftaler. Tillid er med til at skabe trivsel, tryghed og troværdige relationer mellem mennesker og får samfundslivet til at fungere lettere. Men hvad sker der i en tid med globalisering og internet, hvor nogle vælger at sprede falske nyheder? I aktiviteten skal eleverne forsøge at spotte falske nyheder på nettet og vurdere og arbejde medad der skaber tillid og mistillid på sociale medier.

Sådan gør du:

1. Introducér aktiviteten

Fortæl eleverne at I skal arbejde med, hvornår og hvorfor man har tillid til det man hører på nettet og i forskellige medier, og at I skal arbejde med begrebet 'fake news'.

Eleverne skal efter hver nyhed stille sig på skalaen ud fra i hvor høj grad de vurderer at nyheden af falsk.

Spørg undervejs et par elever, hvorfor de har stillet sig på det tal de står på.

Klik på sandt eller falsk på den enkelte nyhed ud fra der hvor flertallet af eleverne står.

2. Spot falske nyheder på nettet

Tegn en skala med tallene 1-10 på gulvet.

1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7 - 8 - 9 - 10

Vis en nyhed ad gangen fra linket:

www.dr.dk/nyheder/indland/test-kan-du-spotte-falske-nyheder-paa-facebook

3. Gruppearbejde om tillid til nyheder på nettet og sociale medier

Inddel eleverne i grupper à ca. 4 personer og lad dem brainstorme om spørgsmålene:

- Har jeg selv oplevet falske nyheder på nettet?
- Hvad gør om jeg har tillid til nyheder eller noget personer lægger på sociale medier?

Uddel fx plakaten 'Sådan spotter du fake news' fra Danmarks Biblioteksforening og lad eleverne prøve at kigge på forskellige nyheder og afprøve de råd, de får på plakaten.

4. Afrunding og perspektivering

Tal med klassen om:

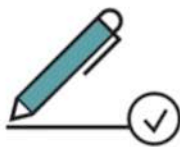
- Var det let eller svært at finde falske nyheder på nettet?

- Hvordan brugte I det, der stod på plakaten til at vurdere om det var en falsk nyhed?
- Hvad gør falske nyheder ved vores tillid til det, der står på nettet?
- Hvem har ansvaret for at sikre, at der ikke er falske nyheder på nettet og i andre medier?
- Hvad er forskellen på klassiske nyhedsmedier som fx landsdækkende aviser og Facebook?
Tal fx om hvordan Facebook og Google er private virksomheder, der lever af at sælge reklamer og personlige data.
- Hvordan kan falske nyheder påvirke os i forhold til at opbygge fordomme og få mistillid overfor andre mennesker og befolkningsgrupper?

SÅDAN SPOTTER DU

FAKE NEWS

TJEK KILDEN

Undersøg siden, dens link og nyhedens forfatter. Virker det hele troværdigt?

LÆS VIDERE

Holder overskriften, når du læser hele artiklen? Understøtter den historien?

ER DET EN JOKE?

Er artiklen seriøs, eller er den ment for sjov? Tjek om kilden laver satire.

TJEK DATO

Er nyheden aktuel? Hvis ikke, kan det gøre den irrelevant eller ligefrem vidledende.

FORDOMSFULD?

Overvej om dine egne overbevisninger påvirker din dømmekraft.

SPØRG EKSPERTEN

Besøg biblioteksvagten.dk, hvor der er folk klar til at hjælpe dig, eller kom ind på biblioteket.

PSSsst!!

BRUG DANMARKS BIBLIOTEKER

DANMARKS
BIBLIOTEKSFORENING

Hent plakaten her: www.db.dk/files/A2_fakenews_demokrati_aug17.pdf

Fri adgang til information

Tema: Tillid

Nøgleord: Tillid til stat og offentlige institutioner, offentlighedsloven, medieloven, fri adgang til information, gennemsigtighed i beslutningsprocesser

Varighed: 60-90 min

Læringsmål:

- Kunne beskrive vigtigheden af medier, pressefrihed og den fri adgang til information
- Forstå vigtigheden af fri adgang til information som vejen til at få adgang til andre rettigheder og til at bevare tilliden til samfundsinstitutioner
- Forstå vigtigheden af troværdige og transparente statslige institutioner

Kort om aktiviteten: Den danske tillidskultur bygger på en forventning om, at ens medborgere og offentlige institutioner er troværdige. Tilliden afhænger af, at der i et samfund findes fælles normer og moralske værdier, samt en forestilling om fælles interesser og offentlige institutioner, der behandler alle borgere lige og er frie for korruption. Men hvad sker der når nogen offentlige institutioner bryder tilliden eller forsøger at holde information tilbage fra medier og borgere? I aktiviteten diskuterer eleverne forskellige former for medier og hvilken information, der vigtig at have fri adgang til. Derefter producerer eleverne deres egen avis om børns rettigheder baseret på gamle aviser.

Sådan gør du:

1. Introducér aktiviteten

Præsenter begrebet fri adgang til information, som er en del af Børnekonventionen og dansk relevant lovgivning som medielovgivning og offentlighedsloven, og lav en kobling til ytringsfriheden.

Fortæl eleverne, at I skal arbejde med, hvilken information, der er vigtig at have adgang til for at være tryk, have et godt liv og for at kunne have tillid til offentlige institutioner, demokratiet, virksomheder osv.

2. Identificér forskellige typer af medier

Inddel eleverne i grupper med 3-5 prs. og udlever et blankt planchepapir til hver.

Hver gruppe laver en brainstorm om alle de medier de kender fra deres hverdag, hvor de sidder rundt om planchepapiret og skriver alle medierne ned. Det kan både være trykte aviser, magasiner og bøger, TV, radio og internetmedier som blogs, sociale medier osv.

Hver gruppe skal nu diskutere følgende spørgsmål:

- Hvilket medie er en fast del af min hverdag?
- Abonnerer dine forældre på en avis eller et magasin? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Hvilken betydning har det for os, at vi har adgang til at se nyheder på TV og læse nyheder på nettet?

3. Find eksempler på vigtig information

Udlever post-it blokke til grupperne.

- Hver elev skriver 3-5 post-it sedler med eksempler på information, som de tænker er vigtig for dem at have adgang til, eller som de ville være bange for ikke at have adgang til.

Eksempler: Livsvigtig information fx om naturkatastrofer, personlig sikkerhed, krig, sundhedsfare. Information der er vigtig for at kunne træffe beslutninger i sit liv fx om økonomi, madvarer, uddannelse, arbejde osv. Information om demokratisk indflydelse fx valg, afstemninger, nabohøringer. Information om verden omkring mig. Information om sociale arrangementer, underholdning fx film, koncerter osv.

- Eleverne tager en runde, hvor de skiftes til at fortælle gruppen, hvad de har skrevet på deres post-its og placerer dem på planchepapiret.
- Gruppen forsøger at kategorisere post-it sedlerne, og tildeler dem overskrifter.
- Hver gruppe præsenterer herefter deres færdige plancher for klassen.

4. Lav jeres egen avis

Giv hver gruppe en kopi af faktaboksen på side 56 og en stak gamle aviser.

Hver gruppe laver nu deres egen avis på et A3 ark om børns rettigheder.

Eleverne klipper relevante artikler ud fra de gamle aviser og limer dem fast på A3 arket.

Grupperne skal også finde på et navn og logo til deres avis, som de skriver øverst på A3 arket.

5. Præsentation og perspektivering

Hæng aviserne op på væggen, og lad grupperne gå rundt og se hinandens aviser.

Efter et stykke tid sætter du en stor seddel henover aviserne, hvor der står 'Censureret', så man ikke kan læse, hvad der står.

Diskuter med klassen:

- Var det svært eller let at finde historier, der handlede om rettigheder?
- Hvilken betydning ville det have, hvis noget af den information I har med i jeres aviser blev censureret?
- Hvilken rolle spiller den frie ret til information i forhold til tillid i et samfund fx til hinanden, til offentlige institutioner, til virksomheder? (Du kan fx perspektivere til aktuelle sager som hvidvaskningssagen i Danske Bank.)

Forslag til ekstraopgave:

Eleverne skriver en artikel, som beskriver gruppens synspunkter i forhold til om den fri adgang til information skal kunne begrænses eller ej, og begrunde hvorfor.

Fx argumenterer nogen, at det er nødvendigt med begrænsninger pga. sikkerhed eller privatliv. Andre mener at der ikke skal være begrænsninger, og at al information og viden skal gøres offentlig tilgængelig - nogle mener sågar at patenter og copyright burde afskaffes.

Aktiviteten er udviklet med inspiration fra Freedom of Expression teaching material for 7-10th grade, Amnesty Denmark, 2015 og Compasito, Council of Europe, 2009.

Fakta om retten til information

Fri adgang til information er retten til at modtage information uden indblanding fra offentlige autoriteter.

Begrænsninger i adgangen til information kan begrænse folks muligheder for at leve det liv, de ønsker, og være en del af det offentlige liv. Retten til information omfatter retten til at søge, modtage og bibringe information og alle former for idéer og er tæt knyttet til ytringsfrihed og retten til at ytre sig frit i tale, skrift, kunst, litteratur osv. Dog ikke information eller ytringer, der er en trussel mod national sikkerhed, offentlig

orden, offentlig sundhed eller offentlig moral. I national lovgivning er der ofte begrænsninger i forhold til at udtrykke eller opfordre til race og religiøst had, fjendtlighed eller vold.

Retten til fri information er beskrevet i FN's Børnekonvention (art. 13), The Universal declaration on human rights (art.19), The International Convention on the Civil and Political Rights (art. 19) og the European Convention on Human Rights (art. 10).

Opvarmning til film- og medieproduktion: Speeddebat om værdier

Tema: Film- og medieproduktion

Nøgleord: Værdierne frisind, frihed og tillid, debat, argumentation, opvarmning til film- og medieproduktion

Varighed: 60 min

Læringsmål:

- Formulere egne synspunkter ift. værdierne frisind, frihed og tillid og argumentere for dem
- Debattere mundtligt
- Lytte til andre og respektere deres synspunkter
- Forholde sig kritisk til informationer og adskille fakta og meninger

Kort om aktiviteten: Eleverne skal finde argumenter for og imod de tre værdier frisind, frihed og tillid, og præsentere deres argumenter i speed-debatter, som opvarmning til at vælge emner til at producere deres egne film, podcasts e.l.

Sådan gør du:

1. Introducér aktiviteten

Fortæl eleverne at de parvis/i mindre grupper skal forberede argumenter hhv. for og imod de tre værdier frisind, frihed og tillid. De skal forberede argumentation for, hvorfor værdien er vigtig for fremtidens demokratiske samfund.

Eleverne kan overveje spørgsmål som:

- Hvad betyder værdien? Fx historisk, værdien i elevernes eget liv, værdien i fremtiden.
- Hvilke problemer kan værdien afhjælpe? Fx racisme, forskelsbehandling, ulighed
- Hvad ville der ske, hvis vi ikke havde værdien?

Inddrag gerne eksempler fra filmen 'Lille terrorist'.

2. Eleverne forbereder debat

Udlever elevarket 'Forbered debat' (side 58), og lad eleverne forberede deres tale og argumenter.

3. Gennemfør speed-debatter

De to grupper med argumenter hhv. for og imod samme værdier stiller sig op foran klassen.

Hver gruppe får hver især 2 minutters taletid, hvor de præsenterer deres argumentation.

Derefter er der åben debat mellem de to grupper i ca. 5 minutter, hvor læreren er ordstyrer.

4. Afrunding og evaluering

Efter hver afrunding kan klassen stemme om, hvilket hold der argumenterede bedst for deres synspunkt.

Tal med eleverne om:

- Hvilke argumenter var gode?
- Hvad gjorde argumenterne overbevisende?

Elevark: Forbered debat

1. Vores vigtigste argumenter kort fortalt:

2. Begrundelser for vores argumenter (eksempler og fakta, der understøtter argumenterne – husk gode kildehenvisninger):

3. Tilbagevisnings-strategier:

Hvad kan vores debat-modstandere finde på at sige imod os?

Hvad kan vi svare tilbage?

4. Sammenstøds-strategier:

Hvad kan vores debat-modstandere finde på at argumentere for deres synspunkt?

Hvad kan vi sige for at udfordre dem, når vi diskuterer?

Elev film- og medieproduktion

Tema: Film- og medieproduktion

Nøgleord: Film- og medieproduktion, værdierne frihed, frisind, tillid, fremtidens demokrati

Varighed: 1-10 timer

Læringsmål:

- Formulere egne holdninger til værdierne frisind, frihed og tillid, og i forhold til deres betydning for ens eget liv og for fremtidens demokrati
- Film- og medieproduktion
- Analysere og vurdere situationer i forhold til webetik

Kort om aktiviteten: Eleverne skal i grupper lave deres egne film- og medieproduktioner om værdierne frisind, frihed og tillid, og i forhold til deres betydning for ens eget liv og for fremtidens demokrati.

Sådan gør du:

1. Introducér opgaven

Fortæl eleverne, at de i grupper skal lave deres egne film- og medieproduktioner, som relaterer sig til de tre værdier – frisind, frihed, tillid - som I har beskæftiget jer med igennem undervisningsforløbet.

Tal med eleverne om, hvad det vil sige at fremstille film- og medieproduktioner om værdier, holdninger, dilemmaer og måske kontroversielle emner. Hvad skal man være opmærksom på? Hvor går grænsen? Hvordan understøtter man sine argumenter med kilder, lovgivning, rettigheder osv.?

Tal også med eleverne om etik i forbindelse med at filme andre mennesker. Hvor går grænsen? Hvornår krænker man andre folks privatliv og følelser? Hvad siger loven?

2. Opstart af gruppearbejde: Eleverne brainstormer om temaer og formidlingsform

Eleverne vælger et af følgende temaer, som deres film- og medieproduktion skal handle om:

- **Vælg en af de tre værdier fra Danmarkskanonen:** Fx Hvad betyder værdien? Hvor findes den i min hverdag? Hvorfor er værdien vigtig for fremtidens demokratiske samfund? Hvordan modvirker værdien forskellige problemer som racisme, diskrimination osv.? Hvad ville der ske, hvis vi ikke havde værdien i vores hverdag og fremtidens samfund?
- **Byg videre på fotosafari om tillid og mistillid** (se aktiviteten side 45)
- **Byg videre på essay eller skuespil om, hvad der sker efter filmen 'Lille terrorist's afslutning** (øvelsen 'Udforsk filmen' side 12 og 'Kaspers dilemma på skuespil' side 15)

Eleverne vælger, hvilken formidlingsform de vil benytte fx:

- **Film** – kortfilm, dokumentar, animation, stop-motion, 'fake news'-nyhedsudsendelse
- **Lyd** – radioteater, podcast, radioreportage

3. Grupperne tilrettelægger og laver film- og medieproduktioner

Grupperne tilrettelægger og producerer film eller lyd med hjælp fra værktøjerne på siden 'Små produktioner' (www.smaap.dk) og i Lynguiden nedenfor. Du kan som lærer vælge de elementer ud, som du synes er relevante.

4. Eleverne viser deres film- og medieproduktioner for hinanden og andre

Lad grupperne vise deres produktioner frem for klassen og inviter fx forældre eller andre klasser til fremvisning.

Tip: Opstil nogle konkrete rammer og kriterier for elevernes filmproduktioner fx:

- Filmen skal vare ca. 3 minutter
- I skal lave den i iMovie
- Alle i gruppen skal være med

Anbefalinger fra Medierådet for Børn og Unge

Når eleverne har brugt tid på deres film- og medieproduktioner og er stolte over resultatet, vil de ofte gerne dele dem med andre og få deres kommentarer. Her er de sociale medier lettilgængelige platforme til at dele på. Det er vigtigt, at eleverne forstår og kan håndtere fordele og ulemper ved at dele materiale på internettet. Det handler om at have digital dannelse for at bevæge sig bevidst, kritisk og ansvarligt på internettet og de sociale medier.

Medierådet for Børn og Unge har samlet nogle anbefalinger omkring internettet og især brugen af de sociale medier.

Tag en snak med eleverne om:

- At behandle andre med respekt.
- At være kritisk over for det, man møder på de digitale og sociale medier. Hvem er afsender?
- At tænke sig om før man deler film, billeder, blogindlæg, opdateringer, kommentarer og likes.
- At overveje det, man vil skrive, en ekstra gang.
- At have god omgangstone, når man chatter med andre og kommenterer på hinandens film, billeder og updates. Ironi kan fx være svært at forstå, når man ikke kan se glimtet i øjet.
- At være opmærksom på, hvem man deler med. Én ven, hele klassen, alle venner, hele verden?
- At have kontrol over sit online privatliv. Fx ved brug af privatlivsindstillinger.

Kilde: www.digitaldialog.dk/wp-content/uploads/2014/08/Anbefalinger-om-brug-af-sociale-medier-i-skolen.pdf

Få mere viden om brug af sociale medier i skolen, privatliv online og ophavsret (herunder Creative Commons) her: smaap.dk/aktiviteter-vejledning/smaap-i-undervisningen/om-webetik

Lynguide til at lave film på mobilen

Langt de fleste mobiler kan i dag optage video i HD-kvalitet, hvilket faktisk er bedre end det, som de fleste tv-stationer sender ud i æteren.

- **Få styr på dit software:** Ud over telefonen skal du bruge noget redigeringssoftware, og der findes udmærkede, gratis programmer til både Windows 7 og MacOS, der har en række gode, grundlæggende funktioner, og som er nemme at gå til. Til Mac er det oplagt at bruge iMovie, som burde ligge på din computer, hvis du har købt din Mac i nyere tid. Hvis du har en Windows-maskine, så er Windows Movie Maker også et fortræffeligt bud på basal videoredigering.
- **Klip løs og hold fokus:** Lad være med at bruge et klip på to minutter til at fortælle noget, du kan fortælle på ti sekunder. Klip gerne tæt i redigeringen, så alt det unødvendige ender på gulvet i klipperummet - ellers kan filmen hurtigt begynde at kede folk.
- **Drop de fancy overgangseffekter:** Synes du, at det ser fedt ud at lave en hjerteformet overgang mellem to optagelser? Du tager fejl, det gør det ikke. En fancy overgangseffekt kan være fin til visse typer film, men generelt skal man holde sig fra dem.
- **Lyd:** Hvis dit redigeringssoftware har mulighed for det, så prøv at rense lyden - mobilens mikrofon opfanger en masse baggrundsstøj, som man gerne vil undvære.
- **Planlæg:** Det er ikke helt nemt at lave film. Faktisk kræver det en del omtanke og planlægning. Du skal for det først afgøre med dig selv, hvad det er for en historie, du vil fortælle. Find ud af, hvilke optagelser, der skal i kassen, så du har, hvad du skal bruge for at fortælle historien.

Det nytter ikke noget at finde på undervejs, for så bliver det noget rod. Med andre ord: Lav først en brainstorm over de ting, du gerne vil have med og lav så et manuskript, også selvom det bare er en kort film.

Og så er der alle de lidt mere tekniske ting:

- **Lys:** Mobilernes kameraer er ikke særligt gode, når det kommer til dårligt lys. Sørg derfor for at lave dine optagelser i dagslys, og hvis optagelserne skal foregå indendørs, så sørg for, at der er en lyskilde.
- **Lyd:** Mobilens mikrofon har det med at optage alt muligt baggrundsstøj. Sørg for, at det ikke blæser for meget, og at der ikke kommer for mange lyde fra omgivelserne. Du kan selvfølgelig altid lægge musik eller tale hen over, men hvis der skal dialog eller lignende med, så skal den kunne gå rent igennem - sørg derfor også for, at du er tæt nok på, så mikrofonen kan opfange dialogen.
- **Hold kameraet stille:** Du har sikkert set, at hvis du bevæger telefonen, mens du optager video, så ser det ofte ikke særlig pænt ud. Sørg derfor for, at du holder den stille, eventuelt ved at placere den på et stativ med en holder - det kan øge stabiliteten.
- **Drop zoomen:** Hvis du vil have motivet tættere på, så bevæg dig tættere på. Det andet spiller ikke, og desuden bliver billedkvaliteten forværret med digital zoom.
- **Vinkler og afstand:** Sørg for at tænke lidt over vinklerne - optagelser med børn og dyr ser bedre ud, hvis du kommer ned på niveau med dem. Omvendt er det sjældent flatterende, hvis folk bliver filmet nedefra.

Tænk også over, hvor meget motivet skal fylde i billedet. Ofte er det en god idé at komme tæt på, så de fylder meget af billedet - sørg dog altid for at have lidt af omgivelserne med. Men hvis du optager action, så er det ofte en god idé at komme lidt på afstand, så du kan få det hele med.

- **Baggrunden:** Sørg for, at baggrunden ikke er for rodet - en rolig baggrund fremhæver motivet i dine optagelser, så folks opmærksomhed bliver ført derhen, hvor du vil have den. Undgå forstyrrende elementer, med mindre du vil bruge dem til noget.
- **Locations:** Sørg for at have locations i tankerne til de enkelte scener. Du kender garanteret en masse steder i dit nabolag, som ville passe fint til forskellige scener i filmen, og som kan være med til underbygge handlingen.

Når du har fået styr på alle disse ting, så er det bare om at få fat på folk, der gider hjælpe og komme i gang. Og husk, at det er ligegyldigt, hvilken type film, man vil lave - om det så er en dokumentar, novellefilm, nyhedsindslag, mockumentary, reality show eller andet, så fortæller man altid en historie, som du skal finde ud af, hvordan du vil fortælle.

Kilde: <http://nyheder.tv2.dk/guide/guide-lav-film-med-mobilen>

Litteratur og link

Frisind:

- FAQ om diskrimination, Institut for Menneskerettigheder:
www.menneskeret.dk/viden/laeringsportalen/faq-elever/diskrimination
- Fra borgerlige rettigheder til universelle menneskerettigheder, efter 1776, Danmarkshistorien.dk:
www.danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/menneskerettigheder-fra-borgerlige-rettigheder-til-frihedsrettigheder/
- Hvor er det danske frisind? Artikel, Berlingske, 1/3-2016:
www.b.dk/personlig-udvikling/hvor-er-det-danske-frisind
- Racisme og racismeparagraffen, EMU: www.emu.dk/modul/racisme-og-racismeparagraffen#

Frihed:

- Børnekonventionen: www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=60837
- Danmarks Riges Grundlov: www.grundloven.dk
- Fra borgerlige rettigheder til universelle menneskerettigheder, efter 1776, Danmarkshistorien.dk:
www.danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/menneskerettigheder-fra-borgerlige-rettigheder-til-frihedsrettigheder/
- Grundloven giver os rettigheder, DR: www.dr.dk/ligetil/grundloven-giver-os-rettigheder
- Menneskerettighedernes historie og udvikling, Den Store Danske, Gyldendal:
www.denstoredanske.dk/Samfund,_jura_og_politik/Jura/Territorialret/menneskerettigheder

Tillid:

- Kan du spotte falske nyheder på facebook?, DR:
www.dr.dk/nyheder/indland/test-kan-du-spotte-falske-nyheder-paa-facebook
- Offentlighedsloven i Danmark, Retsinformation:
www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=152299
- Sammenhængen mellem social lighed og tillid i forskellige lande, World Economic Forum:
www.weforum.org/agenda/2017/08/youre-more-likely-to-achieve-the-american-dream-if-you-live-in-denmark
- Sådan spotter du fake news, Danmarks Biblioteksforening:
www.db.dk/files/A2_fakenews_demokrati_aug17.pdf
- Demokrati, ytringsfrihed og fri adgang til information, Danmarks Biblioteksforening:
www.db.dk/artikel/demokrati-ytringsfrihed-og-fri-adgang-til-information

Øvrig litteratur og artikler

- All different - All Equal, European Youth Centre, 1995
- Compasito, Europarådet, 2009 (www.eycb.coe.int/compasito/)
- Exploring Children's Rights, Council of Europe, 2007
- Freedom of Expression teaching material for 7-10th grade, Amnesty Denmark, 2015
- I syv sind, Undervisningsministeriet, 2012 (www.emu.dk/sites/default/files/I7Sind_undervisningsmateriale.pdf)
- Kontroversielle emner i skolen, Nordisk Råd og Undervisningsministeriet, 2017
- MedborgerVærktøjskassen, Rasmussen & Wybrandt, Amondo og Institut for Menneskerettigheder, 2011
- Menneskerettigheder på skoleskemaet – En udredning, Institut for Menneskerettigheder, 2013 www.menneskeret.dk/files/media/dokumenter/udgivelser/ibg_imr_menneskerettigheder_paa_skoleskemaet.pdf
- Our Rights, Our Responsibilities, World Association of Girl Guides and Girl Scouts, 2002
- Sæt børns rettigheder på skoleskemaet – et undervisningsmateriale til yngste og mellemtrinnet, Maria Løkke Rasmussen, MIO – Grønlands Børnerettighedsinstitution og Institut for Menneskerettigheder, 2014
- The Human Rights Education Toolbox, Maria Løkke Rasmussen, Institut for Menneskerettigheder, 2013
- UN Declaration on Human Rights Education & Training (2011), art. 2 ([www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Compilation/Pages/UnitedNationsDeclarationonHumanRightsEducationandTraining\(2011\).aspx](http://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Compilation/Pages/UnitedNationsDeclarationonHumanRightsEducationandTraining(2011).aspx))
- Vi skal sikre den demokratiske dannelse i folkeskolen. Merete Riisager, Kasper Sand. Kronik i Kristeligt Dagblad, d. 4. december 2017

Websites

- www.danmarkskanon.dk
- www.digitaldialog.dk/wp-content/uploads/2014/08/Anbefalinger-om-brug-af-sociale-medier-i-skolen.pdf
- FN's menneskerettighedssystem, Institut for Menneskerettigheder: www.menneskeret.dk/om-os/menneskerettigheder/menneskerettigheder-fn/fns-menneskerettighedssystem
- www.humaneeducation.org/wp-content/uploads/2012/10/DontTreadonMe2013.pdf
- www.nyheder.tv2.dk/guide/guide-lav-film-med-mobilen
- www.ordnet.dk
- www.smaap.dk/aktiviteter-vejledning/smaap-i-undervisningen/om-webetik

Om undervisningsmaterialet Udenfor

'Udenfor' er et tværfagligt undervisningsmateriale med fokus på demokratisk dannelse målrettet 6.-10. klassetrin, der bringer værdierne frisind, tillid og frihed fra Danmarkskanonen i spil. Fagene kan være dansk, samfundsfag, historie, kristendom, understøttende undervisning samt tværfaglige forløb.

Undervisningsmaterialet er udviklet og afprøvet i foråret 2018-foråret 2019 i et samarbejde mellem Michael Schmidt-Olsen (Candofilm), Mette Wybrandt (Amondo) og skoler i Bornholms Regionskommune med økonomisk støtte fra Undervisningsministeriets udlodningsmidler.

Undervisningsmaterialet er gratis tilgængeligt på www.udenfor.info

